

Gulli Petrini

Kvinnorna och statsämbetena

Stockholm 1911. Aktiebolaget Ljus.

[– Läs mer om verket här](#)

Det avbildade exemplaret tillhör Kungl. biblioteket.

Detta verk är fritt från kända upphovsrättsliga restriktioner. Vid användning ber vi att du hänvisar till Kungl. biblioteket och Litteraturbanken.se.

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:

<https://lb.se/författare/PetriniG/titlar/KvinnornaOchStatsämbetena/faksimil?om-boken>

Permanent länk (URN):

<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb1202751-faksimil>

PETRINI, GULLI CH. $\frac{1}{2}$, R

Sv. Sant.
Polit.
Sv.
(87.)
1911

Kungl. biblioteket

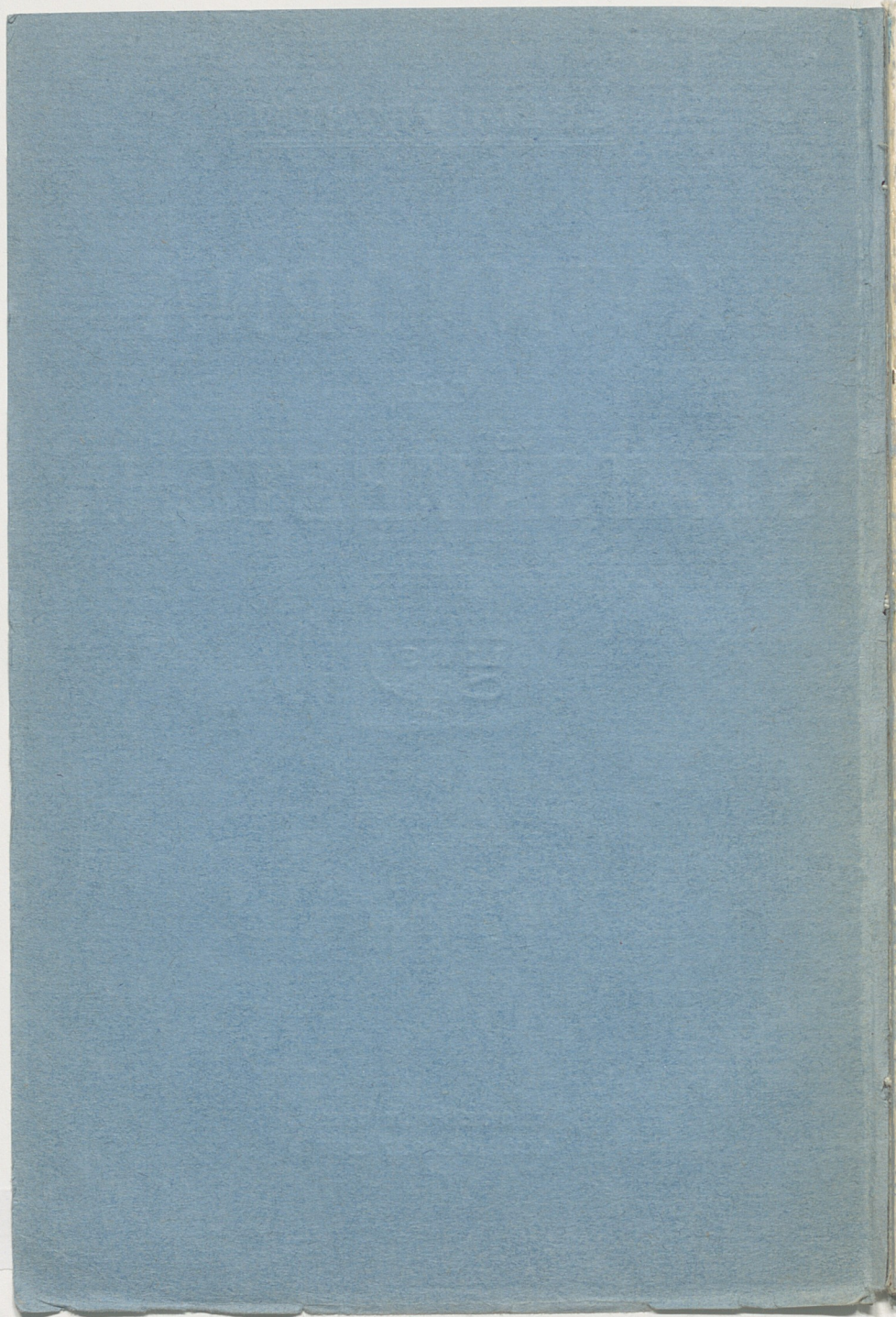
0 0000 000078086

174
GULLI PETRINI

KVINNORNA
OCH
STATSÄMBETENA

STOCKHOLM 1911
AKTIEBOLAGET LJUS

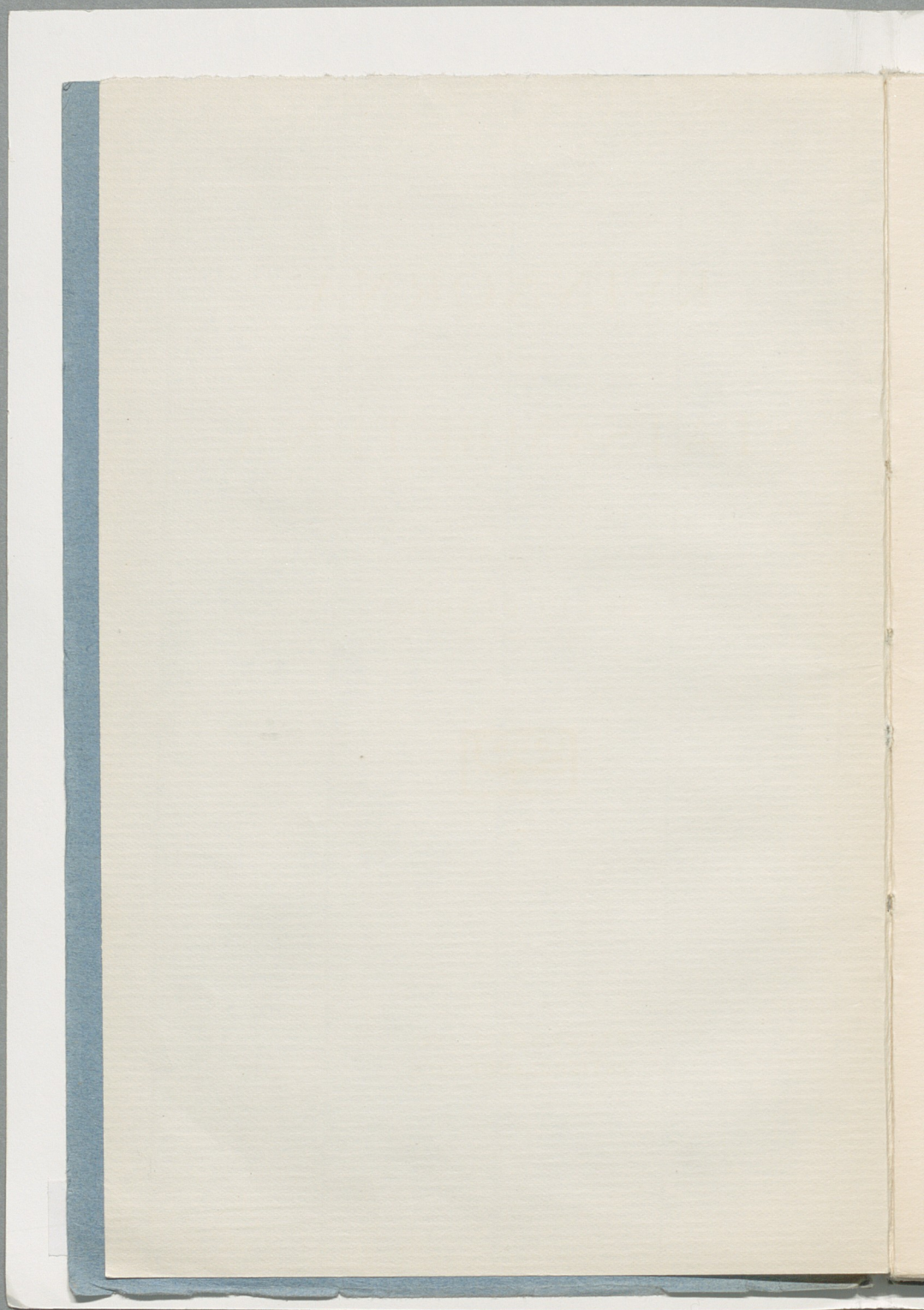

KVINNORNA
OCH
STATSAMBETENA

AV
H. L. PETTIN

STOCKHOLM 1911
H. L. PETTIN

KVINNORNA
OCH
STATSÄMBETENA

AF

GULLI PETRINI

FÖDD ROSSANDER

STOCKHOLM 1911
AKTIEBOLAGET LJUS

KVINNORNA

OCH

STATSÄMBETENA

ISAAC MARCUS'

BOKTRYCKERI-

AKTIEBOLAG

STOCKHOLM

1911

STOCKHOLM 1911
AKTIEBOLAGET LIT

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	SID.
Grundlagsändringen	7
Löneregleringskommitténs betänkande	11
1. Allmänna synpunkter	11
2. Chefsbefattningar	14
3. Universiteten	16
4. Läroverken	19
5. Läkartjänster	21
6. Gift kvinna	24
7. Löne- och pensionsfrågan	29
Myndigheternas yttrande	38
1. Medicinalstyrelsen	38
2. Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk	39
3. Upsala universitet	40
Docenten Elsa Eschelsson	57
4. Karolinska institutet	62
5. Lunds universitet	63
Resultatet	69

INVENTAR DES VERMÖGENS

1	Grundbesitz	1000
2	Grundbesitz	1000
3	Grundbesitz	1000
4	Grundbesitz	1000
5	Grundbesitz	1000
6	Grundbesitz	1000
7	Grundbesitz	1000
8	Grundbesitz	1000
9	Grundbesitz	1000
10	Grundbesitz	1000
11	Grundbesitz	1000
12	Grundbesitz	1000
13	Grundbesitz	1000
14	Grundbesitz	1000
15	Grundbesitz	1000
16	Grundbesitz	1000
17	Grundbesitz	1000
18	Grundbesitz	1000
19	Grundbesitz	1000
20	Grundbesitz	1000
21	Grundbesitz	1000
22	Grundbesitz	1000
23	Grundbesitz	1000
24	Grundbesitz	1000
25	Grundbesitz	1000
26	Grundbesitz	1000
27	Grundbesitz	1000
28	Grundbesitz	1000
29	Grundbesitz	1000
30	Grundbesitz	1000
31	Grundbesitz	1000
32	Grundbesitz	1000
33	Grundbesitz	1000
34	Grundbesitz	1000
35	Grundbesitz	1000
36	Grundbesitz	1000
37	Grundbesitz	1000
38	Grundbesitz	1000
39	Grundbesitz	1000
40	Grundbesitz	1000
41	Grundbesitz	1000
42	Grundbesitz	1000
43	Grundbesitz	1000
44	Grundbesitz	1000
45	Grundbesitz	1000
46	Grundbesitz	1000
47	Grundbesitz	1000
48	Grundbesitz	1000
49	Grundbesitz	1000
50	Grundbesitz	1000
51	Grundbesitz	1000
52	Grundbesitz	1000
53	Grundbesitz	1000
54	Grundbesitz	1000
55	Grundbesitz	1000
56	Grundbesitz	1000
57	Grundbesitz	1000
58	Grundbesitz	1000
59	Grundbesitz	1000
60	Grundbesitz	1000
61	Grundbesitz	1000
62	Grundbesitz	1000
63	Grundbesitz	1000
64	Grundbesitz	1000
65	Grundbesitz	1000
66	Grundbesitz	1000
67	Grundbesitz	1000
68	Grundbesitz	1000
69	Grundbesitz	1000
70	Grundbesitz	1000
71	Grundbesitz	1000
72	Grundbesitz	1000
73	Grundbesitz	1000
74	Grundbesitz	1000
75	Grundbesitz	1000
76	Grundbesitz	1000
77	Grundbesitz	1000
78	Grundbesitz	1000
79	Grundbesitz	1000
80	Grundbesitz	1000
81	Grundbesitz	1000
82	Grundbesitz	1000
83	Grundbesitz	1000
84	Grundbesitz	1000
85	Grundbesitz	1000
86	Grundbesitz	1000
87	Grundbesitz	1000
88	Grundbesitz	1000
89	Grundbesitz	1000
90	Grundbesitz	1000
91	Grundbesitz	1000
92	Grundbesitz	1000
93	Grundbesitz	1000
94	Grundbesitz	1000
95	Grundbesitz	1000
96	Grundbesitz	1000
97	Grundbesitz	1000
98	Grundbesitz	1000
99	Grundbesitz	1000
100	Grundbesitz	1000

GRUNDLAGSÄNDRINGEN.

Enligt den lydelse af regeringsformen § 28, som varit gällande intill år 1909 ägde Kungl. Maj:t till de tjänster, hvilka äro af den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärda, utnämna svenske *män*, hvarför kvinnorna — då grundlag skall efter ordalydelsen tolkas — icke härvid kunde ifrågakomma. Frågan om kvinnors rätt att bekläda dylik plats blef aktuell efter läroverksreformen af år 1904. Förut hade nämligen utnämningen af lärartjänsterna varit förlagd till domkapitlen, hvarför intet lagligt hinder då fanns för kvinnornas tillträde till dessa befattningar. Visserligen stod det heller ingenstädes uttryckligen bestämdt, att kvinnorna hade rättighet att inneha adjunkts- och lektorsbefattningar, men då universiteten öppnats för dem, hade man i allmänhet den uppfattningen, att kvinnorna naturligtvis också borde få använda de kunskaper de inhämtat. Så länge de studerande kvinnorna voro så få, att faran för konkurrensen ännu icke hunnit väcka upp männens egoism till motvärn, var man i regel ganska tillmötesgående. Motståndet var mera teoretiskt och gällde bara »kvinnans sanna bestämmelse», men i praktiken tillämpade man oftast förordningarna så, att kvinnor lämnades tillträde till alla platser, där dessa icke lade tydliga hinder i vägen. De kvinnliga studenter, som

före 1904 läste på de filosofiska examina voro därför fullkomligt öfvertygade om, att de utan större svårigheter skulle få tillträde till lärartjänsterna, och de idkade sina studier under denna förutsättning. Två kvinnor hade också af Kungl. Maj:t fått sig uttryckligen tilldelade rättigheter att söka adjunktstjänst. Ett par år innan rektor Carl v. Friesen genomförde sin läroverksreform sade han till mig, att han ansåg, att det skulle vara den allra största orättvisa att neka kvinnorna att inneha ordinarie tjänster, då de fått med stora ekonomiska uppoffringar göra sig kompetenta därtill. Lagen, sade han, lade intet hinder i vägen härför. Kvinnorna borde bara helt enkelt söka, så skulle de nog förklaras kompetenta. Men några år efteråt var det herr von Friesen själf, som, vorden ecklesiastikminister, satte grundlagen emot kvinnorna. Han genomdref nämligen, att utnämningen af läroverkslärare skulle förläggas till Kungl. Maj:t, och beröfvade därmed kvinnorna all möjlighet att söka dylika platser. Naturligtvis var det inte för att få nöjet att vara orättfärdig mot kvinnorna, som han genomdref den ändringen, utan därför att han ansåg att det skulle vara fördelaktigt för läroverken i allmänhet att ta utnämningarna från domkapitlen; men detta hindrar dock icke, att här begicks en mycket stor orättvisa mot de akademiskt bildade kvinnorna.

Regeringen tog emellertid aldrig något initiativ för att godtgöra detta. Orättvisan mot kvinnorna tryckte tydligen icke dess samvete alltför hårdt. Redan år 1905 väckte emellertid dåvarande professorn Ernst Trygger motion om en ändring i § 28 regeringsformen, icke blott afsedd att återge kvinnorna deras rättighet att inneha lärarbefattningar vid de allmänna läroverken,

utan också afsedd att öppna tillträdet till lärartjänsterna vid universiteten, de teologiska dock undantagna, samt till tjänster vid andra inrättningar för vetenskap och skön konst samt läkartjänster. Denna gång trasslade dock saken till sig, hvarför frågan föll på formella grunder i Andra kammaren. Men år 1907 tog herr Trygger åter upp frågan, sekunderad af doktor Kjellberg i Andra kammaren. Denna gång beslöt riksdagen att som hvilande anta följande lydelse af regeringsformens § 28:

»Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män till alla de ämbeten och tjänster inom riket, högre eller lägre, hvilka äro af den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hafva inkommit, där sådana hittills ägt rum. Till lärarbefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska lärartjänsterna vid universiteterna likväl undantagna, till andra beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst samt till läkarbefattningar må i den ordning, som ofvan sagts och med tillämpning af grunder, som af Konungen och Riksdagen godkänts, kunna utnämnas och befordras äfven infödda svenska kvinnor. Konungen vare ock obetaget o. s. v.»

Sedan det hvilande förslaget åter antagits af 1909 års riksdag meddelade Kungl. Maj:t den 6 juni 1909 sanktion å denna lydelse af § 28.

Därmed var ju grundlagshindret borta, men det återstod att få till stånd de särskilda grunder, som skola tillämpas, när det gäller kvinnor. Under ärendets behandling vid riksdagen hade nämligen påpekats, att möjligen en del af de befattningar, som kunde in-

rymmas under grundlagens lydelse, kunde vara mindre lämpliga för kvinnorna, samt att det kanske kunde fordras andra bestämmelser för dem än för männen med afseende på pension m. m., men att det vore lämpligare att dessa grunder fastställdes i en särskild lag, än i grundlagen.

LÖNEREGLERINGSKOMMITTÉNS BETÄNKANDE.

1. ALLMÄNNA SYNPUNKTER.

Man kunde nu ha väntat, att regeringen omedelbart efter grundlagsändringen skulle sätta till en kommitté af verkligt sakkunniga och intresserade personer från de områden, som beröras af frågan för att utarbete ett förslag att sedan tillställas vederbörande myndigheter. Men regeringen öfverlämnade i stället ärendet åt löneregléringskommittén. Om detta skett därför att regeringen hade den uppfattningen, att frågan om kvinnors rättighet att söka de i grundlagsändringen berörda tjänsterna vore afgjord, och att det hufvudsakliga som återstod var bestämmandet af lön och pension, så är ju därom icke så mycket att säga, men i så fall har löneregléringskommittén gått betydligt utom sin befogenhet. Den har nämligen utgått ifrån att det icke var meningen, »att tillträde för kvinnliga sökande skulle på en gång öppnas till samtliga de befattningar, som tillhöra de i motionen afsedda tjänstegrupper», och därför i sitt förslag uteslutit en mängd tjänster såsom enligt dess förmenande icke lämpliga för kvinnor. Löneregléringskommittén, som är tillsatt för att reglera lönerna inom statens ämbets- och tjänstemannakår, består af några medlemmar från riksdagen och några ämbetsmän från statens praktiska ämbetsverk. Natur-

ligtvis äro inga kvinnor medlemmar i densamma. Medlemmarnas akademiska insikter inskränka sig till, att några af dem aflagt juridisk examen, medan andra aldrig ens vistats vid ett universitet. Med vetenskap har troligen ingen af dem haft det bittersta att skaffa. På så sätt har detta löneregleringskommitténs 27:de betänkande kommit till, hvilket omfattar »Förslag till grunder, med tillämpning af hvilka infödda svenska kvinnor må kunna af Konungen utnämnas och befordras till vissa befattningar».

Visserligen tillkallades vid behandlingen af denna fråga några särskilda, sakkunniga, däribland två kvinnor, men kommitténs medlemmar ha på ett undantag när icke tagit någon hänsyn till hvad dessa haft att säga. De lösa frågan själfva med den tvärsäkerhet, som brukar åtfölja frånvaron af sakkunsnap. Deras ledande princip tycks ha varit att så långt möjligt är söka göra riksdagens beslut om intet, eller åtminstone praktiskt betydelselöst, detta ehuru en af de kvinnliga sakkunniga, d:r Anna Ahlström till kommittén öfverlämnat ett skriftligt intyg från den ene af motionärerna i frågan f. justitierådet Ernst Trygger, att den af honom »föreslagna grundlagsändringen var afsedd att gälla så *vidt* som möjligt. Endast om i något undantagsfall kvinna icke kunde anses lämplig för ifrågavarande slags befattningar skulle hon uteslutas, t. ex. från att vara militärläkare enligt åtskilligas mening. Professur eller lektorat kan uppenbarligen kvinna, därest hon i öfrigt är den mest förtjänta, sköta till landets fördel lika väl som man». (Bet. sid. 113). Men kommittén vet uppenbarligen bättre besked. Den vill gå fram med yttersta försiktighet, naturligtvis endast af hänsyn till kvinnornas

eget och hela samhällets bästa. Det är nu en gång för alla alltid detta som männen åberopa, då de bevisa kvinnorna äfven den mest skriande orättvisa. När kvinnorna förut begärt ökade rättigheter af olika slag, har det stående argument emot dem vid hvarje tillfälle varit, att dylik verksamhet är emot kvinnans sanna väsen, och därför endast skulle lända henne till skada, eftersom hennes begåfning och krafter icke voro af den art, att de kunde fylla dessa nya uppgifter. Därför skulle syster icke få lika arfsrätt med broder, därför skulle kvinnan aldrig bli myndig — hon som inte förstod affärer skulle ju blott förslösa familjearfvet — därför skulle hon ej få ta studentexamen och icke vinna tillträde till universiteten, ty det vore psykologiskt och fysiologiskt bevisadt, att hennes hjärna aldrig skulle mäktat några verkliga studier. Säkerligen låg en gång bakom alla dessa argument en ganska ärlig öfvertygelse. Man kunde inte tro, att kvinnan skulle duga till något, som hon ej förut försökt, och inte ville man tro det heller. Ännu härskade alltför mycken gammal fördom, rotad i en känsla af hurudan den sanna kvinnan skulle vara, och en ännu mer bestämd känsla af mannens öfverlägsenhet och de företrädesrättigheter, den borde gifva honom. Men erfarenheten har omdanadt tänkesätten, den har obönhörligt kommit alla de olycksprofetior på skam, som hvarje gång ett litet fjät tagits till rättvisa mot kvinnorna dundrat emot dem, som ville experimentera med hemmens och samhällets sanna väl. Nu däremot har man svårt att tro, att de som ännu i dag sjunga samma visa verkligen göra det af öfvertygelse. Det är visserligen ingen specialitet för franska kungar att oupphörligt ådagalägga att »de ingenting lärt

och ingenting glömt» — det är en egenskap, som är gemensam för alla, som sitta inne med en makt, som de inte vilja dela med sig af, men nog tycker man väl ändå, att inför den mångsidighet kvinnorna ådagalagt på olika banor, skulle en man i våra dagar knappast kunna inbilla ens sig själf, att han tror kvinnan vara inkompetent till högre intellektuella ämbeten. Låt vara, att ännu hos litet hvar finns kvar en bottensats af svamligt manligt känslotänkande, det är likvisst klart för en och hvar som vill se, att det nu pågående försöket att in i det sista mota kvinnorna ingenting annat är än brutal egoism. Vore det så, att männen icke fruktade kvinnorna som konkurrenser, skulle de sannerligen inte vara så måna om att lägga stenar i deras väg. Teorin om den faderliga omsorgen att skydda kvinnan för den missräkning, som måste drabba henne, om hon ger sig in på en bana, där bristande anlag hindra henne att någonsin nå ett mål, verkar icke riktigt trovärdig längre. Vore männen fullt säkra på, att hon skulle misslyckas, så skulle hon nog få försöka — det vore ju för resten ett radikalt sätt att bota en »sorglig tidssjukdom». Det är blott alltför påtagligt, att det är *fruktan att hon skall lyckas*, som nu åter narra en del godt folk till desperata utgjutelser öfver kvinnan, hemmet och samhällsintresset.

2. CHEFSBEFATTNINGAR.

När kommittén nu går till sitt arbete att förfuska riksdagens reform börjar den först med att utesluta kvinnorna från alla chefsplatser. Den säger visserligen

inte precis, att kvinnorna inte skulle duga härtill, utan bara, att »de först böra som ordinarie innehafvare af underordnade befattningar visa sig besitta egenskaper, som göra dem skickade att vara förmän för större eller mindre kategorier af manliga och kvinnliga tjänsteinnehafvare». Alldeles som inte detta med nödvändighet komme att ske i hvar särskildt fall, innan en kvinna avancerar till en dylik plats. Det förefaller nästan som om kommittén laborerade med den tvångsföreställningen, att så fort kvinnorna i lag blefvo tillerkända rättigheten att få vissa tjänster, så skulle följden bli att dessa genast besattes med kvinnor, alldeles oberoende af den individuella kompetensen. Vi kvinnor ha den förhoppningen, att vi, när vi bli ställda under någorlunda lika villkor med männen, skola kunna täfla med dem på de flesta områden, men aldrig ha vi tänkt oss, att vi då ögonblickligen skola skena förbi alla våra manliga kamrater, besätta alla chefsplatser och bli de härskande öfverallt. Men när man läser våra värsta vedersakares uttalanden kan man verkligen tro, att det är detta de frukta. Eller hvad vill man tänka om sådana snillrika spekulationer som huruvida det »skulle innebära någon varaktig förlust för vårt lands vetenskap eller dess odling i öfrigt, därest statsmyndigheterna upphäfde de nuvarande af män uppburna universiteten och ersatte dem med nya, vid hvilka lärarplatserna uteslutande innehades af kvinnor!» (Prof. Westman i Uppsala universitets yttrande i frågan.) Den fruktan för vår stora förmåga som tycks vara orsaken till alla afslagsyrkandena — äfven när motsatsen anges som skäl — är visserligen för oss synnerligen smickrande, men den bör väl ändå reduceras till måttliga proportioner.

3. UNIVERSITETEN.

Efter att ha afträttat kvinnorna som chefer lämnar kommittén en ännu underbarare upplysning.

»I fråga om professurer vid universiteten, karolinska mediko-kirurgiska institutet och tekniska högskolan lär, enligt hvad från sakkunnigt håll meddelats kommittén, hittills vunnit erfarenhet mana till synnerlig försiktighet vid utvidgandet af området för kvinnans verksamhet.»

Hvilka äro dessa sakkunniga? Ja, det får man inte veta, och man har ju också lätt att förstå att han (eller de) inte med sitt namn vill stå för en sådan sakkunskap. Den enda upplysning man får härom, förekommer i d:r Ahlströms reservation, nämligen, att upplysningen *icke* inhämtats från det håll, där man verkligen haft erfarenhet af kvinnlig universitetsundervisning nämligen den juridiska fakulteten i Uppsala, och icke heller från vederbörande professor i det ämne, där vi ha den andra kvinnliga docenten. Vidare heter det:

»Särskildt har för kommittén framhållits olämpligheten att låta kvinna bekläda sådana professorsämbeten, som äro förbundna med vård och skötsel af en s. k. institution eller öfver hufvud taget äro förenade med praktisk verksamhet.» (Bet. sid. 30.)

Kvinnor duga således numera inte till platser, som äro förenade med praktisk verksamhet! Kunde man inte tro att hela kommittén och dess anonyma sakkunniga består af en utvald samling inbitna ung-

karlar, som framläpat sina dagar så absolut på sidan om det verkliga lifvet, att de aldrig upptäckt, att kvinnorna i tusen sinom tusen år förestått den praktiska institution som kallas hemmet och hushållet, och det, som det vill synas, till allmän belåtenhet. Det har åtminstone inte försports, att männen ha bedt att få öfvertaga området. Snarare tycks folkmedvetandet gå i motsatt riktning — det tillskrifver inte männen någon högre grad af praktisk begåfning härutinnan. Har kommittén någonsin hört sagan om »Mannen som skulle sköta hushållet». Gamla sagor äro stundom nyttiga för stora barn. Inte vill väl någon bestrida att männen kunna sköta institutioner, men när det är fråga om sjukhus e. dyl. med större praktisk apparat, då anställer man märkvärdigt nog gärna en husmor, och det är inte alltid så godt att säga, hvem som har den största praktiska förtjänsten, chefen eller husmodern. Men kommittén har säkert tänkt på den förträffliga förvaltning, som råder på de områden, där man kan vara säker på att kvinnorna inte ha sin hand med i spelet — nämligen hären och flottan. Där går det ju ändå mer storartadt till. Där knusslar man inte på en eller annan miljon mer eller mindre och är inte småaktig ifråga om leveranser och bokföring. Ordning, renlighet och en förträfflig mathållning har ju krigsmakten till lands och vatten också varit beryktad för!

Med denna från sakkunnigt håll inhämtade upplysning om kvinnans olämplighet i praktiskt arbete till grund går därefter kommittén att yttra sig om kvinnors lämplighet till professorsämbeten, och finner sig därvid böra utesluta alla, som äro förenade med institutionen d. v. s. alla till den medicinska fakulteten och de

flesta till den naturvetenskapliga sektionen hörande samt hela tekniska högskolan. Däremot är kommittén villig att lämna kvinnorna tillträde till motsvarande lägre lärarbefattningar vid universiteten och Karolinska institutet såsom — laborator-, prosektors- och observators-tjänster. Kommittén upplyser också om att hvad de medicinska platserna af denna art beträffar, så ha ogifta kvinnliga läkare, genom en kungörelse af den 6 nov. 1903 uttryckligen tillerkänts rätt att söka dylika platser, men sedermera förlorat denna rättighet, därigenom att det senare blifvit bestämdt, att de flesta af dessa skola tillsättas af Kungl. Maj:t. Till och med kommittén tycker tydligen, att det vore skäl att godtgöra denna orättvisa. Samtliga professurer inom humanistiska sektionen samt de matematiska skulle däremot få sökas af kvinnor.

Hvad den juridiska fakulteten beträffar vill kommittén medgifva kvinnor rätt att söka samtliga professurer utom dem i civil- straff- och processrätt, emedan det vid dessa senare skulle vara af särskild vikt att innehafvaren af professurer äfven erhållit praktisk utbildning genom tjänstgöring i domarevärf.

Med tanke på kvinnans omöjlighet för det praktiska arbetet eller med hänvisning till hennes svaga fysiska krafter afföras vidare farmaceutiska institutet, tandläkarinstitutet, alla under jordbruksdepartementet hörande befattningar och gymnastiska centralinstitutet. Att de skolor, som lyda under land- och sjöförvarsdepartementet icke enligt kommittén böra öppnas för kvinnorna är ju mindre att förundra sig öfver.

4. LÄROVERKEN.

Ännu orättfärdigare är dock behandlingen af frågan om kvinnan som läroverkslärare. Äfven det mest robusta samvete borde erkänna det oriktiga i att låta kvinnor studera med möjlighet att söka lektors- eller adjunkts-tjänster, och sedan plötsligt utan någon deras för-syndelse utestänga dem därifrån. Ej heller borde väl någon kunna neka till att om detta dock inträffat, det vore af nöden att snarast möjligt rätta denna orätt-färdighet. Inga som helst skäl kunna heller med fog anföras emot kvinnans likställighet med männen på detta område. Tvärtom, den erfarenhet man haft af kvinnan som lärarinna på folkskolans och flickskolans område har visat, att hon besitter de kvalifikation, som härtill erfordras. Att däraf dra den slutsatsen, att hon troligen inte passar på högre stadium är en speciellt manlig logik, som visserligen inte är enastående, men inte bättre för det. De enda erfarenheter man nu har af kvinnornas undervisning på gymnasialstadiet härröra från de privata kvinnliga gymnasierna och samskolorna samt från kvinnorna som profärs-kandidater. Möjligen ha någon gång kvinnor också tjänstgjort som extra lärare på detta stadium. Nu är det att märka, att lektor Sæve vid behandlingen af ärendet i riksdagen meddelade »att man delgifvit några af utskottets ledä-möter intyg från rektorer vid profläroverken i hufvud-staden. En af dem hade däri sagt, att de kvinnliga profkandidaterna icke visat sig sämre vid undervisning på det högre stadiet utan snarare bättre, 'emedan deras

intelligens är rörligare och de tala bättre'; en annan hade förklarat, att de kvinnor, som genomgått profår vid hans läroverk, ej visat sig sämre än andra i att upprätthålla tukt och ordning». Man tycker, att när Kungl. Maj:t skulle tillkalla en särskild »sakkunnig» för att vägleda kommittén beträffande läroverksfrågan Kungl. Maj:t borde ha tagit en rektor eller en handledande lärare vid något läroverk, där kvinnor genomgått profår. Men Kungl. Maj:t valde att ta en »sakkunnig», som veterligen ingen erfarenhet hade på området, nämligen rektor Hernlund. Han är för gammal för att ha varit kamrat med kvinnorna på studiebanan och därvid fått någon erfarenhet af deras förmåga, och så vidt jag vet har aldrig någon kvinna tjänstgjort vid Nya Elementarskolan — som ej heller är profårläroverk — medan herr Hernlund varit rektor. Kommittén kan nu visserligen icke påstå att någon haft någon som helst erfarenhet af att kvinnan skulle vara mindre lämplig på gymnasialstadiet, bara att betänkligheter framställts och kraftigt understrukits »från sakkunnigt håll», hvarvid tviflet skulle gälla hennes förmåga att upprätthålla disciplin. Därför vill kommittén medge kvinna rätt att söka adjunktstjänst, men inte lektorstjänst, medan rektor Hernlund endast vill medge henne rätt att söka sådana adjunktstjänster, som äro afsedda för undervisning företrädesvis i realskola och realskoleklasserna i de högre läroverken. Herr Hernlunds förslag skulle nu helt enkelt utesluta kvinnorna från *alla högre läroverk*, då de endast skulle få söka befattningar, där det vid ledigförklarandet uttryckligen angäfvos, att befattningen afsåge undervisning företrädesvis i realskoleklasserna. Ty rektor har, då han efter kollegiets hörande afgifver

förslag angående de ämnen, i hvilka den blifvande läraren skall undervisa, visserligen rättighet men ingen skyldighet att komma med några *företrädesvis*, och det är mycket liten sannolikhet för, att han skulle vilja förbinda sig att använda en adjunkt uteslutande på understadiet, äfven om detta i första hand skulle afses med tjänsten.

Däremot medger kommittén nådigast, att kvinnor skulle ha rätt att söka lektorstjänst vid Högre Lärarinneseminariet, emedan disciplinfrågan där inte skulle lägga några hinder i vägen. Tyvärr blir nog denna rättighet inte heller alltför mycket värd för kvinnorna, tack vare de besynnerliga bestämmelser, som äro gällande för tillsättande af tjänster vid detta läroverk. Kungl. öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk har nämligen rätt att kalla personer till dessa platser, och denna kallelserätt tycks inte, såsom i fråga om professorer vid universiteten, vara omgärdad med några som helst garantier. Öfverstyrelsen måtte inte vara skyldig ens att påstå, än mindre att styrka att personen, som kallas är den lämpligaste till platsen. Den har således i sin makt att genom att kalla män till platserna utesluta kvinnorna från täflan. (Det torde vara af behovet påkalladt, att denna olämpliga bestämmelse upphäfves.)

5. LÄKARTJÄNSTER.

Allra tydligast framträder kommitténs tendens att ge kvinnorna så litet som möjligt vid dess resonemang angående läkarbefattningarna. Först afskrifves förste provinsialläkare, öfverläkare vid hospital och karantäns-

läkare, eftersom de äro chefsplatser. Sedan har kommittén en mängd af sakkunnig anförda skäl emot provinsialläkartjänsterna, som skulle vara alltför svårskötta för kvinnor, men icke desto mindre stannar dock kommittén efter mycken tvekan vid att föreslå, att kvinnorna skulle få tillträde till dessa platser, emedan några platser ju enligt riksdagens beslut måste öppnas, och kommittén rakt inte vill släppa till lasarettsläkarebefattningar i allmänhet, emedan de äro mer begärliga. Med andra ord kommittén förordar provinsialläkartjänsterna, emedan den inbillar sig, att de skola vara så svårskötta för kvinnorna, att dessa icke komma att söka dem, men afstyrker befattningarna vid de större lasaretten, därför att den misstänker, att kvinnorna gärna ville ha dem. Emellertid föreslår kommittén godhetsfullt att mindre lasarett, förslagsvis sådana, där allenast en läkare är anställd, också möjligen kunde få öppnas för kvinnorna. Betecknande är, att kommittén här öppet talar om områdenas *öppnande för kvinnlig konkurrens* (Bet. sid. 34), så att ingen behöfver ta miste på hvar skon klämmer. I distraktion kommer ju ett eller annat sådant där yttrande från hjärtat med midt ibland pratet om kvinnornas sannskyldiga intressen m. m. Den manlige sakkunnige förste provinsialläkaren Bissmark är af motsatt åsikt mot kommittén, han vill visst inte öppna provinsialläkaretjänsterna för kvinnlig konkurrens, då vill han hellre släppa till lasarettstjänsterna, men inte så att kvinnorna ärligt få täfla med männen och medgifvas få söka på samma villkor, då kunde ju den manliga öfverlägsenheten komma på skam. Endast under det villkor att vederbörande lasarettsdirektion gifvit en kvinna förord till befattningen kan hon få utnämnas,

eller att vederbörande landsting resp. kommun i princip godkänt kvinnans rätt att bestrida sådan befattning. När man känner småstads- och landsortskonservatismen i dylika frågor, kan man förstå hur pass stort värde herr Bissmarks lagstiftning skulle ha i praktiken. Anmärkas bör, att herr Bissmark på tal om lasarettstjänster säger, att det ser ut som om våra kvinnliga läkare icke hade någon håg för operationsarbete, då hittills veterligen ingen blifvit kirurg, icke ens gynekologkirurg. Denna sista uppgift är icke med sanningen öfverensstämmande. Landets första kvinnliga läkare, Karolina Widerström, är just gynekologkirurg, hon har privat klinik och privat sjukhus, där hon utför gynekologiska operationer. Det vore önskligt att en »sakkunnig» åtminstone hölle sig till sanningen. Förhållandet är emellertid det, att det att börja med var förenadt med ganska stora svårigheter för de kvinnliga läkarne att få specialutbildning på dylika områden, då de icke fingo bli amanuenser och underläkare vid sjukhusen. D:r Widerström måste, om jag minns rätt, därför utbildat sig utrikes. På sista tiden har detta emellertid blifvit tillåtet för ogifta kvinnliga läkare, och sedan dess har åtminstone en kvinna varit underläkare vid kirurgisk afdelning. Men så länge man nekar kvinnor möjlighet till utbildning och de inga utsikter ha att när de bli färdiga få lasarett, är det verkligen inte så underligt, om inte ett större flertal slår sig på kirurgin.

De båda kvinnliga sakkunniga d:r Anna Ahlström och med. lic. Matilda Lundberg ha tydligen ärligt bemödat sig att gendrifva kommitténs alla orättvisa förslag, men då de icke kunnat öfvervinna dess fördomar, ha de fått inskränka sig till att skriftligt anföra sina

reservationer. Endast en af kommitténs medlemmar, ledamoten af riksdagens andra kammare härads höfding af Callerholm har uppfattat riksdagens beslut såsom verkligen allvarligt menadt, hvarför han föreslagit att kvinnorna skulle få rätt att söka de flesta af de platser, som inrymmas under grundlagens ord, däribland alla professurer vid universitetet utom de teologiska samt såväl lektors- som adjunktsbefattningar, provinsialläkare, lasarettsläkare, öfverläkare vid hospital m. fl. Undantagna äro alla befattningar, som lyda under landt- och sjöförsvarsdepartementet samt jordbruksdepartementet, tekniska högskolan, alla rektorsbefattningar (utom den vid Högre lärarinneseminariet), gymnastiska centralinstitutet samt chefsbefattningarna vid en del verk för vetenskap och skön konst såsom riksarkivarie, riksbibliotekarie m. fl. Visserligen kunna berättigade invändningar göras äfven mot herr af Callerholms uteslutningar, men hans förslag innebär dock en verklig reform och torde åtminstone i någon mån motsvara riksdagens mening.

6. GIFT KVINNA.

»Att till de befattningar, om hvilka nu är fråga, icke må befordras gift kvinna, utan allenast sådan som är ogift eller änka, har kommittén ansett som en gifven sak» (Bet. sid. 81).

Härvid påpekar kommittén att kvinna skall vara ogift eller änka för att få ordinarie befattningar som samskolelärarinna, tecknings- och musiklärarinna vid statens läroverk, adjunkt vid seminarium samt tjänster vid postverket, järnvägen, telegrafn och fångvärdn.

Träder innehafvaren i gifte måste hon frånträda befattningarna (utom i fråga om adjunktur vid seminarierna, där det dock ankommer på konsistoriet, om och huru länge hon får behålla den). Ibland är det stadgadt att hon kan få användas som extra, i fall hon har gift sig. Kommittén talar däremot inte om, att folkskolelärarinna alltid haft rätt att gifta sig, utan att hon därför haft skyldighet att afgå, och att gifta lärarinnor allt fortfarande äro i tjänstgöring inom folkskolan, utan att några större svårigheter däraf har försports. Kommittén har »beträffande de befattningar, om hvilka nu är fråga, omfattat den mening, att om kvinna som befordrats till och innehar sådan befattning ingår äktenskap, hon skall anses därmed hafva frånträdt befattningen» (Bet. sid. 83). Man må med skäl undra, om kommittén verkligen noga betänkt, hvad en dylik bestämmelse kan komma att medföra. Icke så, som om det skulle vara svårt att förstå de skäl kommittén haft för sin åsikt; de äro ju nära liggande. Den gifta kvinnan kan genom graviditeten bli hindrad att sköta sin befattning, och hon kan bli det ofta. De små barnen och hemmets skötsel kan komma att ta hennes tankar och krafter i anspråk i den grad, att hon icke med bästa vilja i världen mäktar sköta sin befattning så väl, som önskligt vore. Det tjänar ingenting till att försöka förneka, att här förefinnes en allvarlig svårighet. Frågan är bara, om kommitténs sätt att lösa den är det bästa. Kanske vore det skäl att allvarligt begrunda, om inte det sätt som tillämpats i fråga om folkskollärarinnorna varit bättre. De få stanna om de vilja och frivilligt ta afsked, när de känna att hemmet behöfver dem mer än som är förenligt med deras tjänst. Befattnings-

innehafvaren får lösa den frågan själf. Naturligtvis kan man däremot anmärka, att därpå kunna både det allmänna och hemmet bli lidande; det finns ingen garanti för att hustrun verkligen tar afsked, när hon borde göra det. Men staten blir också lidande med den motsatta lagstiftningen, och det i högre grad, ju mer kvalificerade platser det gäller. Ty det måste naturligtvis betraktas som en stor förlust för staten, om en person, på hvilken staten kostat en dyrbar utbildning, plötsligt ryckes bort från en plats, där hon kunde använda sina kunskaper till det allmännas bästa, och det är alldeles oegentligt att framtvinga ett dylikt fall, om det icke behöfves. Anmärkas bör också, att ju högre befattningarna äro, dess senare sker i allmänhet tillträdet till desamma, och därmed är också största delen af svårigheterna undanröjda. Universiteten, som också diskuterat denna fråga ifrigt, tyckas i detta sammanhang alldeles glömt bort, att medelåldern vid tillträdet för professorsbefattningar är 38 år. Kunde man inte vara öfver ens om, att kvinnan vid den åldern kunde få söka och inneha professur, äfven om hon är gift eller tänker att gifta sig? Är hon redan maka och mor och ändå haft krafter att göra sig kompetent för en professur, så förtjänar hon sannerligen att få den, och riskerna för allt för ofta upprepade tjänstledigheter efteråt äro ju inte så stora. Att en professor kan behöfva ta tjänstledighet för sjukdom eller enskilda angelägenheters vårdande händer ju äfven de manliga ibland. De faror, som bestämmelsen, att innehafvare skall vara ogift, och hotet om ämbetets förlust vid giftermål innebära, äro åter i ögonen fallande. Det leder nämligen till ett uppmuntrande af de fria förbindelserna, något

som icke är staten värdigt. Detta har också påpekats af en del myndigheter, som för den skulle t. o. m. velat föreslå någon bestämmelse, som skulle innefatta äfven de fria förbindelserna såsom »kvinna som bildat familj» eller dylikt. Men det är påtagligt att en dylik bestämmelse icke heller skulle bli tillfyllest, ty den skulle ju innebära en uppmuntran af de hemliga förbindelserna, hemligt moderskap eller användning af preventiva medel, och det är staten ännu mindre värdigt. Besynnerligt som rashygienisk princip blir det också att förbjuda landets intelligentaste kvinnor — ty det är i stort sedt dem det är frågan om — att gifta sig. Man må inte trösta sig med, att konflikter af denna art kanske bli fåtaliga. I själfva verket kommer lagstiftningen på denna punkt att beröra alla kvinnliga studenter. Skulle lagen om äktenskapsförbud gå igenom, vet ju hvarje kvinnlig student, att hon genom att gifta sig förlorar alla utsikter på den lärda banan, hur stora anlag hon än har, medan hon om hon blott ingår en fri förbindelse, helst hemlig, behåller dem. Är det rätt att försätta unga flickor i en sådan ställning? Aktningen för äktenskapet som institution hvilar i våra dagar högst obetydligt på tron på dess gudomliga instiftelse. Det är icke längre därför att det betraktas som en synd mot Gud att lefva i förbindelse utom äktenskapet, som nutidens människor ingå äktenskap, utan de göra det af aktning för samhällets lagar, och därför att de inse det berättigade i samhällets kraf på ordnade förhållanden på detta område. Men om nu samma samhälle gör sina egna lagar om intet genom orättrådiga bestämmelser — hur går det då med aktningen för lagen? De, som ifrå för äktenskapets bestånd och helgd, böra

sannerligen akta sig för sådan lagstiftning. Det kan komma mycket mer ondt af den än herrar kommitte-rade ens ha anat. Herr af Callerholms af de båda kvinnliga sakkunnige biträdda förslag, att det skulle ankomma på Konungens pröfning, huruvida en kvinnlig innehafvare af någon utaf ofvannämnda befattningar, som ingår äktenskap, må ändock bibehålla befattningen, är naturligtvis en förbättring, men det lider först och främst af den oerhörda bristen, att det tycks utesluta redan gifta kvinnor som sökande till befattningar. Därmed har man i själfva verket alla vådorna af äktenskapsförbudet kvar, i synnerhet när det gäller platser, som tillträdas vid jämförelsevis sen lefnadsålder. Mig synes att det enklaste skulle vara att inte lagstifta alls på den punkten, utan låta den gifta såväl som den ogifta söka och inneha platser. Det gäller dock i hvarje särskildt fall, att den som är mest kompetent får platsen. En kvinna, som gifter sig tämligen tidigt och får flera barn, tar i regel afsked från studierna, därför att hon icke mäktar med dem och känner, att hon i alla fall ligger under i all täflan. Men om en gift kvinnas hem inte tar hennes krafter alltför mycket i anspråk, och hon har mycket stora vetenskapliga anlag, så är det en förlust för staten, om hon icke får använda dem. Det är visserligen också en mycket påtaglig orättvisa, att en kvinna som innehar t. ex. en tjänst vid posten måste lämna den, om hon gifter sig, för att sedan kanske såsom extra få utföra samma arbete som förut mot mindre betalning, men förhål-landet blir än värre med de akademiska platserna. Kvinnorna söka tjänst i de administrativa verken mera som medel att försörja sig, än af ett större intresse för

banan, i synnerhet som deras inskränkta befordringsmöjligheter inte precis uppmuntra det sanna intresset för yrket, och därför lämna de den ofta nog utan större saknad vid ingåendet af giftermål. Helt annorlunda blir förhållandet med en professur eller dylik tjänst; där måste kärleken till vetenskapen vara den drifvande kraften, och den upphör icke, äfven om vid äktenskaps ingående nödvändigheten af själf försörjning skulle minskas. De mest berömda kvinnliga professorer vi känna, fru Kowalewski och madame Curie, hafva båda varit gifta och mödrar. Skulle någon bestämmelse göras för att skydda staten från den eventualiteten, att en gift kvinna innehade en tjänst, som hon genom ofta återkommande graviditet icke kunde sköta, skulle det väl vara ett fastställande af ett maximum af tjänstledighetsår för sjukdom eller enskilda angelägenheters skull, öfver hvilket tjänstledighet ej vidare beviljades, utan tjänsten måste lämnas. Men ett allmänt uteslutande af den gifta kvinnan kan bli till förlust för staten, och leder med all säkerhet till påtaglig orättvisa mot henne samt medför stora sociala vådor.

7. LÖNE- OCH PENSIONSFRÅGAN.

När kvinnorna först började vinna inträde på de banor, som förut innehafts af männen, gällde i allmänhet den regeln, att om hon fick en tjänst, så fick hon också den därmed förenade lönen. Det var först sedan kvinnorna i större utsträckning började användas i det allmännas och enskildas tjänst, som man började få klart för sig, att det var ett utmärkt tillfälle till besparing att ge kvinnorna så liten lön som möjligt. Natur-

ligtvis ville man inte öppet vidgå, att det var ett uttryck för den enkla principen, att de som ha makten ta för sig på deras bekostnad, som ingenting ha att säga. Man sökte bemantla exploateringen på allehanda sätt t. ex. genom att för kvinnorna öppna endast de lägre tjänsterna, på hvilka man naturligtvis ändå kunde lassa hur mycket arbete som helst, äfven om lönen var liten. Men äfven när tjänsterna voro absolut lika ville männen ha högre lön än kvinnorna, och visste också att förskaffa sig den med den starkares rätt. Då det emellertid inte tar sig bra ut i offentliga diskussioner att säga, att vi göra så emedan vi ha makten, så måste man naturligtvis tala om, att det var ett »sammällsintresse», som fordrade att kvinnorna skulle ha lägre lön. Det enda skäl man hade att anföra var det, att kvinnorna i regel voro ogifta, medan männen skulle underhålla familj och därför borde ha högre lön. Det är egentligen doktor Fridtjuv Berg, som har den högst tvifvelaktiga äran att på det mest eklatanta sätt ha infört denna princip i Sverige, då han nämligen såsom ecklesiastikminister föreslog, att folkskollärarinnorna skulle ha en lägre lön än folkskollärare, ehuru de ha precis samma arbete och kompetens och förut varit likställda i 50 års tid. Det befanns då vara för den manliga intelligensen absolut obegripligt, att om det verkligen var familjens intressen det gällde, så skulle i all rimlighets namn de båda lönegraderna bestämmas af, om innehafvaren hade familj eller inte, och inte om personen vore man eller kvinna. Folkskollärarinnorna, understödda af de akademiskt bildade kvinnorna och andra kvinnoöreningar protesterade mot herr Bergs proposition, men förgäfves. Orättfärdigheten försvara-

des med allehanda sofismer och fastställdes af riksdagen. Men den som sår orättfärdighet får uppskåra missnöje och bitterhet. Så länge folkskollärarne och lärarinnorna hade samma lön och voro likställda, voro de *en kår* med gemensamma intressen; nu bilda de två mot hvarandra fientliga läger. Folkskollärarna ha följt sin föregångsman och räkna nu ut, att ju mindre lön lärarinnorna få, dess mer räcker det till åt dem. Därför när det i större samhällen är fråga om en lön öfver den lagliga, stå lärarne och lärarinnorna emot hvarandra. Lärarinnorna anse sig i allmänhet icke vara representerade af en lärare i ett skolråd, ty de tro aldrig att han står på deras bästa, snarare att han är fientlig däremot. Split och tvedräkt har sålunda följt orättfärdigheten i spåren. Liknande företeelser förekomma äfven på andra arbetsområden, där män och kvinnor arbeta sida vid sida med lägre lön för kvinnor än männen för samma arbete, och detta senare har nu blifvit regel vid s. k. löneregleringar. I det fallet har vänstern och högern hjälpts åt. Man inrättar särskilda tjänster för kvinnor med samma tjänstgöring som för män, men med lägre lön. Sent omsider har nu emellertid ruelsen nått herr Berg. Han har tydligen börjat misstänka att han i detta fall begått ett misstag som folkskolepolitiker, i det att han upptäckt, att det inte precis är till gagn för folkskolan att lärare och lärarinnorna betrakta hvarandra som fiender, i stället för att samverka. Han har därför börjat ta upp åtminstone i Svensk Lärartidning de synpunkter, som förgäfvades predikades för honom 1906. I riksdagen ha de ännu inte hörts af, och framtiden får utvisa, om herr Berg ämnar hålla på dem äfven där. Alldeles säkert

är det ju inte. Innan han blef ecklesiastikminister hade han den åsikten, att lärarinnor och lärare borde ha lika löner, men teori och praktik gå ju i sär ibland i politiken. Innan kvinnorna inkommo på arbetsmarknaden var statens princip den, att en viss tjänst betalades med en viss lön, alldeles oberoende af om innehafvaren var gift eller ogift, rik eller fattig. Principen är enkel och lättillämplig och skulle säkert gälla absolut än i dag, om man inte velat spara på kvinnornas bekostnad, eftersom de ingen rösträtt hade, och således inte kunde bevaka sina egna intressen. Har man någonsin hört talas om, att innan det gällde kvinnorna någon väckt förslag om, att ungarlar skulle ha lägre lön än de gifte? Och om staten verkligen ansett sig ha ett intresse af att hjälpa familjefäderna, skulle då inte skattelagstiftningen bära något spår däraf? Men tvärtom, det uppväckte hufvudsakligen löje, när verkligen en gång en motion väcktes om ungarlsskatt. Den afslogs, men äktenskapet har hela tiden extra beskattats. Ty två inkomsttagare, som ej gifta sig få snart sagdt i alla skattelägen betala mindre skatt, än om de ingå äktenskap. Läger man härtill, att vår skattepolitik hvilar på lifsmedelstullar, hvilka trycka familjefäderna mest, så tror jag, att man tryggt kan påstå, att synpunkten, att det är ett intresse för staten att folk kunna gifta sig och underhålla familj, inte behärskar vår skattelagstiftning. Med detta för ögonen är det inte underligt, om kvinnorna inte sätta alltför stor tro till männens försäkran, att det är af intresse för familjeförsörjaren som de ge kvinnorna lägre lön än männen. Det är möjligt att männen äro tillräckligt okritiska att tro det själfva men inte dupera de oss.

Därmed är naturligtvis inte sagdt, om den principen är förkastlig, att staten vid lörens fastställande bör ta hänsyn till om innehafvaren är familjeförsörjare, förutsatt att denna princip *tillämpas hederligt*. Den strider visserligen mot hvad som förr varit brukligt, men det är i och för sig intet bevis, ty staten tar ju nu för tiden mycket mer hänsyn till privata förhållanden än förut. Frågan är bara, om det verkligen är lämpligt att ta fasta på denna synpunkt just vid fastställandet af lönerna. Det måste nämligen i så fall ske vid alla tjänster — inte bara sådana som upplåtas åt kvinnor — och man skulle således vid hvarenda tjänst fastställa en lön om innehafvaren är familjeförsörjare och en annan om han inte är det, men lika för man och kvinna. Detta kan ha sina vanskligheter, i synnerhet som statens löner ofta bli normgivande både för kommuner och enskilda, och hela systemet kan därför kanske leda till en viss benägenhet att föredra den ogifta arbetskraften såsom billigare, och då snarare bli till skada än fördel för de gifta. Det finns andra metoder att hjälpa familjeförsörjare t. ex. med en skatte-lagstiftning rakt motsatt den vi nu ha, eller barnförsäkring eller dylikt. Frågan tål väl att diskuteras och utredas. Men att låta kvinnorna få lägre löner endast därför, att de äro kvinnor, är i alla händelser absolut förkastligt.

Naturligtvis har kommittén tagit upp de synpunkter herr Berg utvecklade som ecklesiastikminister, men som han nu själf öfvergifvit, och anser att kvinnan vid alla de tjänster det här är fråga om skall ha lägre lön än mannen, därför att mannen skall ha lön som familjeförsörjare. Det är karakteristiskt för den

manliga logiken, att fast kommittén medger änka att söka tjänst, den inte tar bittersta hänsyn till, att det utmärkt väl kan inträffa, att äfven en kvinnlig innehafvare kan vara familjeförsörjare i allra egentligaste mening, medan det inte alls är nödvändigt att mannen är det. Hvad som dessutom trasslar till kommitténs beräkningar är frågan om pensionsåldern för kvinnor, hvilken kommittén föreslår till 60 år medan den för manliga professorer och läroverkslärare är 65. Härvid stöder sig kommittén på, att man i allmänhet för kvinnliga tjänsteinnehafvare satt pensionsåldern till 60 år, i ett par fall (ämneslärarinnor vid läroverken och högre lärarinneseminarium) t. o. m. till 55 år. Hvarför pensionsåldern för kvinnor skall vara lägre än för män, tycks emellertid aldrig ha blifvit utredt. Kvinnans längre medellifslängd ger åtminstone inte någon anvisning i den riktningen. Det sannolika är väl, som professor Hj. Öhrwall i sitt yttrande öfver kommitténs betänkande påpekar, att man vid fastställande af pensionsåldern i dessa fall rättat sig efter den enda bestämmelse man sedan gammalt hade om kvinnans pensionering, nämligen den att folkskollärarinna pensionerades vid 55 år. Men därvid har man förbisett att enligt samma stadga äfven de manliga folkskollärarne pensionerades vid samma ålder. Folkskolläraren tillträder ju sin tjänst vid unga år, och får ofta nog framlefva sina dagar tämligen isolerad med ett både enformigt och tröttande arbete, och det är väl därför man anser honom utsliten tidigare än andra tjänstemän och då gäller detsamma om folkskollärarinnan. Men att häraf dra den slutsatsen, att kvinnorna böra pensioneras tidigare än männen är naturligtvis alldeles oriktigt.

Härmed förfaller det skäl rektorn vid Uppsala universitet professor Schück och med honom konsistoriets majoritet angifvit för sitt förslag att sätta pensionsåldern för kvinnliga akademiska ämbetsmän till 55 år, nämligen att den är 55 år för andra lärarinnor. Herr Schücks ordande om »att en kvinna förr blommar ut än en man» är i detta sammanhang barnsligt. Det är väl inte för att en kvinna skall vara vacker att se på för studenterna, som hon blir professor. Vidare framhåller professor Öhrwall, att det på intet vis är vetenskapligt utredt, att kvinnans själskrafter aftaga tidigare än mannens, och föreslår därför *lika pensionsålder* för man och kvinna. Här torde det äfven böra erinras om, att om en kvinna blir tidigt utsliten, när hon har en svältlön, så ger detta intet stöd åt antagandet att hon inte skulle hålla ut lika länge som mannen, om hon finge lika lön som han.

Äfven kommitténs löneberäkningar äro behäftade med diverse fel. D:r Anna Ahlström påpekar, att »vid beräkning af mannens effektiva godtgörelse för ett tjänsteår tagits i betraktande de utgifter han har till änke- och pupillkassan, men ej de utgifter staten har till densamma för hans räkning, ej heller den inkomst han» — eller rättare hans familj — »kan ha från kassan». Det enklaste vore väl att fordra samma skyldighet af kvinnorna som af männen att betala afgifter till änke- och pupillkassan, antingen de ha familj eller inte. Skulle detta sedermera, på grund af att kvinnorna mera sällan än männen behöfde ta kassan i anspråk medföra, att afgifterna kunde sänkas, så komme det ju familjeförsörjarne till godo och vore enbart glädjande för dem.

Såsom professor A. Wiman uppvisar är emellertid

kommitténs beräkningar matematiskt alldeles felaktiga på flera sätt. Hela metoden att sammanlägga lön- och pension under alla år och därefter dividera med antalet tjänsteår för att få den »effektiva godtgörelsen» är alldeles felaktig, då ingen hänsyn tages till tiden för beloppens utbetalande, och kvinnliga tjänsteinnehafvare blifva genom detta beräkningssätt systematiskt missgynnade. Ingen hänsyn tas heller till de professorer som dö före pensionsåldern, hvaraf följdén blifvit att kommittén kommit till det egendomliga resultat att de manliga professorerna lefva längre än de kvinnliga och lagt detta till grund för beräkningen. Emellertid ser det af professor Wimans resonnemang i frågan nästan ut, som om han skulle anse att denna förtidiga död vore att betrakta som en fördel för staten, så att detta snarast borde bidraga till att manlig innehafvare skulle ha högre lön än kvinnlig. För vanligt sundt förnuft förefaller det däremot som om det skulle vara fördelaktigast för staten att när nu denna kostat på en person en så dryg utbildning som en professors, den också får hans arbete så lång tid som möjligt. Dessutom får man inte glömma bort, att när en person i statens tjänst dör, måste ju det allmänna (det må nu vara hvilken kassa som helst) genom pension ta hand om hustru och barn, om han har några, utan att något arbete härför presteras. Äfven gör professor Wiman anmärkning mot, att kommittén satt tillträdesåret för kvinnor till platserna öfver lag ett år tidigare än för männen, emedan de slippa värnplikten, och påpekar att enligt den lilla erfarenhet man nu har på området kvinnorna snarare bli senare färdiga. Detta kan nog vara riktigt för det närvarande, ty flickskolorna äro

icke så direkt inriktade på studentexamen som läroverken och ha i allmänhet svagare lärarkrafter, hvarför det nog som regel ännu tar ett år längre tid för en flicka att ta studentexamen än för en gosse. Men ju bättre flickskolorna bli, och ju mer det blir vanligt att äfven flickorna tidigt bestämma sig för lefnadsbana, dess snarare kommer nog denna sak att utjämnas. Så det kan nog hända att kommittén åtminstone så småningom får rätt härutinnan, när det gäller lärartjänster. Men i fråga om professur är det nog riktigare att räkna med samma begynnelseår, men inte af det skäl professor Wiman anført, utan därför att den höga medelåldern här, 38 år, icke i främsta rummet beror på att personer i allmänhet inte bli kompetenta till en professur förrän vid den åldern, utan på att det finns så få professorer att söka, och den omständigheten verkar lika för man och kvinna.

Rektor Hernlund och doktor Ahlström ha reserverat sig i lönefrågan och uttalat, att kvinna bör ha åtminstone lika begynnelselön som man.

Kommitténs löneutredning är sålunda till den grad bristfällig att den inte gärna kan läggas till grund för något lagförslag. Men om det var något denna kommitté skulle låtsas begripa, så var det väl lönefrågan, ty några insikter om kvinnornas kompetens till akademiska befattningar har väl ingen misstänkt den för, inte ens regeringen, som gaf den uppdraget. När nu kommittén inte ens måktat reda ut denna fråga är det sannerligen inte att undra på, att det öfriga blifvit som det är. Hur litet afseende kommitténs betänkande således än borde ha förtjänat, så har det dock gjort en oerhörd skada.

MYNDIGHETERNAS YTTRANDE.

När riksdagen fattade sitt beslut om grundlagsändringen, så ansågo nog de flesta som däraf berördes, att saken var afgjord. Det kan nog hända, att man inte med någon större entusiasm omfattade tanken, att man nu skulle få kvinnliga kolleger, men någon agitation emot saken har aldrig förekommit. Eljes hade det ju varit tänkbart, att då grundlagsändringen antogs hvilande, man från vissa håll skulle satt i gång en opposition, så att förslaget fallit vid dess andra behandling i riksdagen men inte ett ord härom förekom. Man var tydligen resignerad. Riksdagen hade beslutat saken, och däråt var ingenting att göra.

Men så kom kommitténs ömkliga betänkande, som visade, att ännu kunde det vara hopp om att göra om intet riksdagens reform, ännu var det inte nödvändigt att öppna alla föreslagna banor för den kvinnliga konkurrensen, och allt hvad som fanns af lumpen egoism hos männen väcktes till lif för att åter ta tillbaka, hvad som en gång var utlofvadt. Vederbörande skulle höras, och vederbörande voro den ena värre än den andre.

I. MEDICINALSTYRELSEN.

I. Medicinalstyrelsen är ännu oginare än kommittén, den samlar i hop allt motstånd, som både kommitté och manlig reservant satt ihop, och *afstyrker*

att kvinnor skola få bli provinsialläkare, samt tillstyrker att de skola få bli lasarettsläkare med herr Bismarks besynnerliga inskränkning att kvinna skulle få utnännas endast under förutsättning, att vederbörande lasarettsdirektion eller sjukhusstyrelse gifvit henne sitt förord.

Högsta makten skulle således numera i de fall då Kungl. Maj:t utnämner icke längre läggas hos regeringen — dit eljes alla klagomål öfver orättvisor gå äfven i de fall, då utnämningsrätten ligger hos underordnade myndigheter — utan hos lasarettsdirektionen. Hvad säger högern om detta attentat mot regeringsmakten? Är det bättre att ha en regerande småstadsdirektion än en regerande riksdag? —

2. ÖFVERSTYRELSEN FÖR RIKETS ALLMÄNNA LÄROVERK.

Öfverstyrelsen instämmer med kommittén och förordar, att kvinna må kunna utnännas till adjunkt, men ej till lektor. Öfverstyrelsen har emellertid *intet* skäl för, att kvinna ej skall få bli lektor, utan säger tvärtom: »Styrelsen tvekar likväl icke att göra det uttalandet, att det sannolikt kommer att visa sig, att kvinnor äfven ur disciplinär synpunkt äro som lärare användbara å gymnasialstadiet». (Ref. efter D. N. d. 20 febr. 1911.) Enligt den enklaste rättvisa tycks det väl då, som om det varit riktigare att med ens föreslå, att kvinnor skulle återfå rätten att söka lektorstjänst, men någon den bittersta känsla af, att man bör göra äfven kvinnorna rättvisa tycks inte finnas hos styrelsens medlemmar. Det är emellertid tämligen påtagligt, att

hade kommittén föreslagit, att lektorstjänsterna skulle öppnas för kvinnorna, så hade öfverstyrelsen gått med på det också, eftersom den tydligen inte har något emot det.

Men styrelsen måtte inte anse sig själf kompetent att ta något initiativ i läroverksfrågor, utan inskränker sig till att slött hålla med en kommitté, där ingen enda medlem haft den ringaste erfarenhet af dylika frågor. Det är så mycket besynnerligare, som det omöjligt kan vara öfverstyrelsen obekant, att det för närvarande råder en betänkelig lärarbrist åtminstone inom somliga områden. Det händer ofta att lärartjänster som anslås lediga ej få någon sökande, och i naturvetenskapliga ämnen vågar öfverstyrelsen ej tillsätta nya lektorat af fruktan att ej få kompetenta sökande, ehuru detta skulle vara af behovet starkt påkalladt. Vore öfverstyrelsen intresserad af, att undervisningen upprätthölls på normalt sätt, och inte som nu sker, t. o. m. på gymnasialstadiet ofta öfverlämnas åt personer, som ej ens hunnit ta någon enda akademisk examen, borde öfverstyrelsen varit ifrig att öka tillgången på lärarkrafter, och ärligt påpekat det förefintliga behovet, helst öfverstyrelsen själf anser kvinnor härför lämpliga. Det är sorgligt att se, huru de förhoppningar blifvit grusade som sattes på öfverstyrelsen vid dess stiftande, att den skulle bli en lifgifvande och initiativtagande makt på undervisningens område.

3. UPPSALA UNIVERSITET.

Allra bedröfligast är dock *Uppsala universitets* yttrande i denna sak, kanske mest därför att man tycker sig ha rätt att där vänta en smula fördoms-

frihet och rättfärdighet, något annat än den krassa egoismen, klädd i några genomskinliga fraser. Utlåtandet, som utkommit i tryck är — trots lysande undantag i enskilda yttranden — ett af de svartaste aktstycken, som sett dagen på senare tid.

Medicinska fakulteten utgår, på grund af kommitterades förslag, från den förutsättningen, att dithörande professorsämbeten ej kunna besättas med kvinnor. Fakulteten anser således sitt eget omdöme i denna fråga icke vara af något värde för Kungl. Maj:t, utan håller före, att den med medicinska studier absolut obekanta kommittén begriper saken bättre än fakulteten. Med den utgångspunkten förklarar den att det är för-enadt med olägenhet att upplåta laborators och prosektors-tjänsterna åt kvinnor emedan dessa tjänster erbjuda innehafvarna de bästa tillfällen att utbilda sig till motsvarande professurer, och afstyrker därför kommitténs förslag i detta afseende. Att kvinnor förut haft rättighet att söka dessa tjänster, hvilken blifvit dem beröfvad, då utnämningen förlades till Kungl. Maj:t, något som kommittén dock påpekar, skänker fakulteten inte ens en tanke. Tre medlemmar af fakulteten, professorerna Öhrwall, Hultkrantz och Svensson tilltro sig emellertid själfständig tankeförmåga, och de förklara sig anse, att *hvilken lärarbefattning som helst inom fakulteten borde få sökas äfven af kvinnor och besättas med kvinnlig sökande, för den händelse en sådan visade sig i vetenskapligt afseende öfverlägsen sina manliga med-sökande.*

Matematiskt-Naturvetenskapliga sektionen afstyrker kommitténs förslag helt och hållet, hufvudsakligen på grund af bristerna i utredningen om löneförhållandena,

hvilka professor A. Wiman, som jag förut anført, här påpekade. Herrar O. Widman och G. Granqvist understryka särskildt, att kvinna ej är lämplig som professor — äfven om hon är vetenskapligt kompetent — emedan hon ej skulle kunna sköta studenterna lika bra som en man, hon skulle ej kunna upprätthålla disciplin (Widman), ej träda i en mera personlig beröring med sina lärjungar, skaffa sig kännedom om deras individuella anlag, meddela dem härefter lämpliga uppslag till vetenskapligt arbete och vid dettas utförande stå rådgifvande vid deras sida» (Granqvist). Båda afstyrka på grund af dessa skäl samt de samma som medicinska fakulteten angifvit, äfven att kvinna må få söka laboratorstjänster. Naturligtvis anser sig herr Granqvist inte skyldig att anföra en skymt af bevis, hvarför en kvinna inte skulle kunna se hvad en yngling, som gick på hennes laboratorium, visade för begåfning lika väl som en man kan det, och hvad det är som hindrar henne att stå rådgifvande vid hans sida under arbetet. Professor Granqvists enkla tro tycks i detta fall vara nog, men *tron* borde inte vara den bestämmande faktorn vid ett vetenskapligt universitet och i all synnerhet inte i den naturvetenskapliga sektionen. Emellertid saknades icke alldeles ljuspunkter här heller. Professor Högbom anser att, om kvinna öfver hufvud skulle erhålla tillträde till akademiska tjänster i den utsträckning kommitterade föreslagit, dessa rättigheter också böra utsträckas till sådana befattningar, som äro förenade med institutionsföreståndarskap. Han hänvisar härvid till att kvinnan dokumenterat sig härtill tillräckligt såsom föreståndarinna för hem och hushåll.

En del professorer instämde i denna förklaring, medan andra åtnöjde sig med blotta afstyrkandet.

Humanistiska sektionen beslöt med 10 röster mot 2 dels uttala, att den förebragta utredningen vore i väsentliga punkter ofullständig och missvisande och att den icke kunde med trygghet läggas till grund för lagstiftning i ämnet; och dels hemställa, att för närvarande kvinna icke måtte erhålla ansökningsrätt till någon professur inom humanistiska sektionen.

Professor Hjärne började exekutionen med att förklara, att det inte vore riktigt att lämna kvinnorna tillträde till den humanistiska sektionens professurer, därför att de icke vore förenade med föreståndarskap för institutioner, ty deras »seminarier» voro jämförliga med naturvetenskapsmännens institutioner och afstyrkte därför. I denna riktning uttalade sig sedermera de flesta. Särskild uppmärksamhet förtjänar professorerna Lundells, Schücks och Johanssons gemensamma yttrande, föredraget af herr Lundell. De förklara såsom sin *erfarenhet*, att kvinnorna på det lägre stadiet äro fullt jämnstarka med, till och med ofta öfverlägsna männen. Men på det högre stadiet, då det gäller själfständig vetenskaplig verksamhet, äro de däremot afgjort underlägsna. Man frågar sig, när man läser detta, med häpnad hur särskildt herrar Lundell och Johansson kunnat få en så rik erfarenhet häraf att den kan motivera ett så bestämdt uttalande. Herr Lundell är nämligen professor i *slaviska språk* och herr Johansson i *sanskrit*. Hur många kvinnliga elever, som disputerat eller ens tagit licentiatexamen ha dessa herrar haft i sina ämnen? Men om det tilläfsventyrs inte är någon alls, eller kanske någon enda, hvad rätt ha de då att

tala om *erfarenhet*! Herr Lundells »erfarenhet» af kvinnliga studenter torde mest härröra sig från några kollegier i fonetik, som jag vill minnas han gifvit — på lägre stadiet. Förmodligen är det kvinnornas af honom påpekade öfverlägsenhet här, som ingifvit honom den märkvärdiga »erfarenheten» att de då måste vara sämre på högre stadium. Hans metod att försöka inbilla folk, att en kvinna visserligen möjligen kan göra sig kompetent att bli professor, men aldrig bli en verklig vetenskapsman, svärfvar därför också fullständigt i luften. Den är bara en sofism, för att komma ifrån den besvärliga omständigheten, att då enligt statuterna *vetenskaplig förtjänst* är den förnämsta befordringsgrunden, och tillsättningen går så till, att ingen kan få en tjänst vid universitetet — äfven om han är ensam sökande — så vida han ej är fullt kompetent, så är risken ingen att öppna professurerna för kvinnor. Tvärtom, det innebär att universitetet i hvarje särskildt fall får den mest vetenskapligt meriterade, oberoende af kön, och detta måste bli en vinst för universitetet. Men herr Lundell med instämmare ha gjort fler »erfarenheter» som anföras. Han påpekar det »*faktum*», att lärarinnor i de lägre klasserna äro jämgoda eller kanske öfverlägsna män, i de öfre klasserna afgjort underlägsna. Hvar har herr Lundell fått detta »*faktum*» ifrån? I kommitténs betänkande står, som jag förut påpekat, att rektorerna vid profläroverken sagt raka motsatsen, hvilket borde ha manat herr Lundell till varsamhet med sitt »*faktum*». Att ej heller läroverksstyrelsen instämmer i herr Lundells »*faktum*» har jag redan anført. Herr Lundell hänvisar till erfarenheten från samskolorna. Vid Uppsala samskola, där hr

Lundell är inspektör, finnes en akademiskt bildad kvinna, som undervisar på gymnasialstadiet, men hon har mycket goda profårsbetyg, och hon har högsta tjänstgöringsbetyget öfver hela linjen. Däraf framgår med önskvärd tydlighet, att antingen är ledningen vid skolan afgjort ovederhäftig, eller också är herr Lundell det. Äfven om man inte får ha alltför stora pretentioner på en humanists insikter om hur man konstaterar ett faktum, kan man dock begära att han skall förstå så mycket, som att ordet inte betyder något, som de flesta iakttagelser motsäga. Har herr Lundell t. ex. från alla flick- och samskolor i riket, där studentexamen förekommer, inhämtat underrättelser om hur eleverna redt sig i denna, och kan han därvid uppvisa, att det konstant visar sig, att det *vid samma skola* är betydligt fler underbetyg i de ämnen, som handledas af lärarinnor, än i dem som lärarne sköta, så vore ju detta åtminstone ett indicium, eftersom studentexamen kontrolleras af utanför stående opartiske censorer. Men har ingen sådan undersökning gjorts är detta hans *faktum* tydligen likvärdigt med hans *erfarenhet* om kvinnliga studenter på högre stadium. Statuternas vetenskapliga meriter som befodringsgrund generar förstås inte herr Lundell; han har sina egna synpunkter, han är så bekymrad för att en kvinna icke kan »i det personliga umgänget verka på samma sätt intellektuellt och moraliskt fostrande som en manlig kollega». Sedan hvilken tid männen anses mera »moraliska» än kvinnorna, är mig obekant. Därefter heter det: »Vi anse sålunda, att det skulle vara för våra universitet och därmed för vår intellektuella kultur en stor olycka, om lärostolarna blefve till något större

antal besatta af kvinnor». »Sålunda» hänför sig till de väl motiverade argument jag förut anfört.

Vidare är det ett »*faktum*» att kvinnan, psykologiskt sedt, afgjort mindre lämpar sig för universitetets vetenskapliga gärning än männen. Likaså är det ett »*faktum*», »att af fysiologiska och psykologiska skäl, som den alldagliga erfarenheten lätt konstaterar, kvinnans arbetskapacitet i synnerhet kvalitativt, är i vissa afseenden afgjort mindre än mannens». Det är som vi se mycket godt om »fakta» i herr Lundells anförande, men de påminna bra mycket om herr Krusenstolpes beryktade »historiskt». Och rektor magnificus professor Schück har komprometterat universitetet genom att gå med på ett så ovederhäftigt yttrande. Går det lika lätt att producera »fakta» i dessa herrar professorers vetenskapliga arbeten, böra dessa verkligen bli mångsidiga och omväxlande, men hurudan den vetenskapliga exaktheten blir är mer tvifvelaktigt.

De två, som hade från flertalet afvikande meningar voro herrar v. Friesen och Noréen. Herr v. Friesen har visserligen äfven han sina dubier om kvinnornas likvärdighet med männen i vetenskapligt hänseende men anser sig dock med hänsyn till den befodringsordning som råder vid universitetet, oförhindrad att tillstyrka kommitténs förslag, dock med den reservation att kvinna då också bör få tillträde till professurer, förenade med institutioner. Professor Norén har intet att erinra emot kommitténs förslag rörande möjligheten af kvinnas anställning som professor i till humanistiska sektionen hörande läroämnen. I lönefrågan instämmer han i herr Hernlunds uttalande och i fråga om gift kvinna i hufvudsak med herr af Callerholms.

I *juridiska fakulteten* framträder allra tydligast, hur litet professorerna i grund och botten förstå betydelsen af statuternas fordran på vetenskapliga meriter såsom befodringsgrund. Professor Dahlberg säger alldeles tydligt ifrån, att fall kunna tänkas då det icke vore »lämpligt» att en kvinnlig sökande till juridisk professor till ämbetet utnämndes, »äfvén om hon i vetenskapligt afseende vore tillräckligt meriterad och eventuellt meriterad framför manlig medsökande».

Glädjande är däremot den enighet, hvarmed juridiska fakulteten söndertrasar de skäl, som kommittén anfört för att utestänga kvinnorna från en del professurer inom fakulteten, medan den vill öppna andra för henne. Juridiska fakulteten förklarar bestämdt att anledning ej finnes att göra skillnad emellan olika professurer inom fakulteten.

Men i motsats mot kommittén föreslår juridiska fakulteten att kvinna icke må tillerkännas behörighet att efter ansökan utnämnas till professor i juridiska fakulteten, utan endast att hon må kunna kallas, eller af konungen på särskild framställning förklaras berättigad söka viss ledig professorsbefattning, därest efter vederbörande akademiska myndigheters hörande hennes skicklighet till ämbetet finnes vara uppenbar.

Professor Reuterskiöld har en lång motivering för detta yttrande, hvori han särskildt påpekar, att det icke kan bli tal om någon *kvinnans rätt* eller dylikt, utan att det är statens intresse och behof, som måste vara afgörande, och staten har intet behof eller intresse att gifva kvinnor behörighet till de juridiska lärostolarna. Motiven för detta kategoriska påstående äro emellertid mycket svaga. Eftersom kvinnor inte

få tillträde till en mängd tjänster i staten, som fordra juridiska studier, så skulle de särskildt slå sig på att försöka meritera sig till professurer, hvilket åter skulle afhålla de bästa männen, för hvilka de praktiska och vällönade banorna alltid stode öppna från konkurrens. Logiken är litet underlig. Herr Reuterskiöld tänker sig, att om fakulteten öppnas för kvinnor, skulle den öfversvämmas af en mängd förmögna damer, som i brist på annan sysselsättning skulle slå sig på juridisk vetenskap och ge sig god tid att meritera sig och därmed slå de arma männen ur brädet. Men eftersom herr R. talar om, att »hittills intet förekommit, som ger mig anledning antaga, att kvinnor skulle *i regel* vara lika kvalificerade som män för juridisk vetenskaplig forskning», borde ju risken inte vara så stor, då de oerhördt öfverlägsna männen väl alltid borde känna sig säkra på seger och inte skrämma sig af de af naturen underlägsna kvinnorna. Saken är nog den, att tron på den där underlägsenheten inte är så bergfast, men fruktan för konkurrensen dess större. Märkvärdigt nog tycks herr R. inte inse, att hans argument kan vändas emot honom till kvinnornas förmån. Det är nog ganska riktigt att det tycks som om de andra banor, som stå öppna för juristerna locka mer än professurerna, hvarför det på senare tid har varit svårt att ibland få dessa besatta. Ofta ha de rekryterats så att docenter i andra fakulteter, som inte ha haft alltför stora utsikter att där vinna befordran, slå sig på juridik för att speciminera för en ledig professur. Att denna brist på sökande inte kan vara synnerligen lycklig för den vetenskapliga nivån inom fakulteten är tydligt, liksom man ej känner sig all-

deles öfvertygad om, att det är det lidelsefulla vetenskapliga intresset, som är driftjädern till, att en person under sådana omständigheter ägnar sig åt sitt ämne. Det förefaller, som om det under sådana omständigheter skulle vara i hög grad med statsintresset förenligt att öka tillgången på sökande, så att genom större urval nivån skulle höjas. Kunde herr R. visa, att tillgången på sökande redan nu vore så stor, och deras vetenskapliga kompetens så oöfverträfflig, att det inte bättre kunde bli, då kunde det ju ändå vara en tillstymmelse till reson i att säga, att staten inte hade något behof af kvinnor som professorer. Men så är alldeles inte fallet. Fakulteten var tvärtom vid tiden för ifrågavarande sammanträde så klen besatt, att den endast bestod af fyra personer och därför måste adjungera häradshöfding Axel Olivecrona. När man läser hans uttalande och jämför det med professorernas, vill man gärna tro, att det är riktigt, att inte de bästa hufvudena bland juristerna stanna vid universitetet. Så nog kan det behöfvas bättre tillförsel. Det är visserligen bra att predika om »statsintresset», men så länge det alltid blir de som sitta inne med makten, som skola afgöra, huruvida det är ett statsintresse att dela med sig af den — antingen det nu gäller politisk makt eller rätt att söka ämbeten — våga de utanförstående betvifla, att »statsintresset» alltid blir så objektivt afvägdt.

I ett fall är herr R. åtminstone konsekvent med sitt statsintresse. Han anser nämligen att det inte angår staten om en innehafvare af ett ämbete är familjeförsörjare eller inte, hvarför en kvinna, om hon får en plats, också bör ha den därmed förenade lönen.

Professor Davidson instämmer med professor Dahlberg, och professor Westmans yttrande är i stil med de båda andra professorernas. Endast häradshöfding Olivecrona reserverar sig emot fakultetens beslut att kvinna ej må få rätt att söka professur. Han kan ej finna, att några särskilda omständigheter förekomma, som verka hindrande härför hvad den juridiska fakulteten beträffar, då det icke kan bestridas, att kvinna kan ådagalägga erforderlig skicklighet i dithörande ämnen.

Universitetets drätselnämnd yrkar, att pensionsåldern för kvinnlig professor måtte sättas till 55 år, dels med stöd af ett yttrande af rektor Schück, att det är obestriddt att en kvinna förr blommar ut än en man, och dels på grund af att en del lärarinnors pensionsålder är 55 år. Drätselnämnden utdömer i öfrigt kommitténs löneregleringsförslag såsom icke matematiskt fullt tillfredsställande.

Vidare finns ett yttrande från öfverbibliotekarien L. Bygdén, hvilken som sin oförgripliga mening anger, att grundlagsändringen inte bör inverka på Uppsala universitetsbibliotek, då de enda tjänster, som där tillsättas af Kungl. Maj:t äro chefsbefattningar — öfverbibliotekarien och förste bibliotekarierna — hvarför också enligt hans yttrande redan kommitterade hemställt »att de tjänstemän vid universitetsbiblioteken, som utnämnas af Kungl. Maj:t, icke heller böra besättas med kvinnor». Jag citerar det sista ordagrant, och anser mig därmed befriad från besväret att kritisera.

Slutligen ha vi *Större akademiska konsistoriets* uttalande. Med all önskvärd tydlighet påpekar detta, hur olämplig löneregleringskommittén varit för uppdraget, samt hurusom inte ens dess *löneförslag*

varit ordentligt utredt. Konsistoriet beklagar vidare, att det ej haft tillräcklig tid att behandla yttrandet och underkänner också kommitténs metod att dela in professurerna i sådana som få sökas och sådana som icke få sökas af kvinnor. Mot den kritiska delen af konsistoriets yttrande är inte mycket att säga, men när konsistoriet skall komma med ett eget förslag, så är det sämre än kommitténs. Egoismen har segrat öfver hvarje tanke på vetenskapen såsom den bestämmande vid tillsättandet af en professur. Konsistoriet vill sätta sitt eget godtycke som högsta norm, och föreslår

1) att kvinna må kunna kallas till professors-
ämbetet,

2) att kvinna må kunna erhålla personlig professur.

Vidare framhåller konsistoriet, att kvinna ej bör få rätt att utnämnas till laborators-, prosektors- och observationsbefattningar, samt att pensionsåldern bör bli 55 år.

Härvid må först betonas, att professorerna själfva påpekat, hurusom laborators-, prosektors- och observationsbefattningarna gifva innehafvarna de bästa tillfällen att utbilda sig till professorer. Genom att stänga dem för kvinnorna vilja de tydligen förhindra deras utbildning, så att äfven möjligheten för dem att kallas skall bli illusorisk i dessa ämnen.

Motiveringen för konsistoriales' ståndpunkt går i allmänhet tillbaka till det, som i respektive fakulteter yttrats: ett lifligt betonande af att något som helst behof för universitetet af kvinnors anställande ej förefinnes, pratet om statsintresset, farhågor att kvinnorna endast skulle öka medelmåttorna bland professorerna, olämpligheten af kvinnor som lärare och uppfostrare

af män, konkurrensen mellan männen och de förmögna damerna etc.

Intressant är, att konsistoriet ej vill göra något uttalande om att gift kvinna bör uteslutas från professur eller afsättas. Vådorna af en dylik bestämmelse ha blifvit uppenbara, och flera professorer säga bestämdt ifrån att ingen skillnad bör göras mellan gift och ogift kvinna, mellan moder och barnlös kvinna. Rektor Schück, som i förening med hrr Lundell och Johansson i fil. fak. bestämdt uttalade sig emot, att gift kvinna skulle få vara professor, delvis med en tämligen brutal motivering, ändrar nu ståndpunkt. Äfven i andra afseenden tycks han skiftat tankar, ty i konsistoriet vill han, i likhet med herrar Noréen, Stave, Billing, Lundström, Juel, Dahlberg och Davidson gå längre än majoriteteten och anser, att punkt 2) borde haft följande lydelse:

2) att kvinna äfven må, efter därom af henne gjord underdånig framställning och sedan vederbörande universitetsmyndigheter blifvit hörda, kunna af konungen förklaras berättigad att söka viss ledig professors-, sektors-, laborators- och observatorsbefattning.

Professur Noréen har sålunda frångått sin ståndpunkt i fakulteten, att kvinna skulle få *söka* professur. Teologerna äro ju jämförelsevis medgörliga, men så gäller det inte heller några professurer inom deras fakultet. Herrar Reuterskiöld och Westman däremot som med jur. fak. framställt detta förslag, låt vara med den ytterligare skärpningen, »därest hennes skicklighet till ämbetet finnes vara uppenbar», öfverge det i konsistoriet, tydligen på grund af herr Reuterskiölds uttalande fruktan för att det möjligen skulle bli en vana af Kungl. Maj:t att alltid bevilja dispens.

Professor Hjärnes omtanke om de kvinnor som lockas in på studiebanan, för att efter svåra ansträngningar duka under i en hänsynslös och ojämн strid med männen, torde kunna lämnas åt sitt värde, liksom allt hans andra prat om »särskildt kvinnligt universitet», »ödesdiger sammanblandning och förväxling af könens olikartade uppgifter — ett af samhällslifvets tydligaste förfallstecken» m. m. Endast professorerna Högbom, von Friesen och Öhrwall tillstyrka, att »kvinna erhåller behörighet att utan de inskränkningar den Kungl. kommittén föreslagit i samma ordning som män utnämnas till professor vid universiteten». Professor Öhrwall betonar särskildt att full likställighet borde införas mellan män och kvinnor, oberoende af civilstånd och familjeförhållanden, liksom ock i fråga om aflöning, pension och pensionsålder. Han vederlägger i sin motivering alla de skäl, som af de öfriga professorerna föreburits mot likställigheten, påpekar det omöjliga i att kunna bevisa kvinnans lägre begåfning för vetenskapen, och hur man ju förr i världen velat fränkänna henne förmågan att ens kunna aflägga examen, men nu måst tala med något mindre ringaktning om henne och hänvisar till statuternas befodringsgrunder och faran af att införa lämplighetssynpunkter. Likaså förklarar han bestämdt, att inga fysiologiska skäl finnas som bevisa, att kvinnans andliga kraft skulle förgå förr än männens, och påvisar slutligen det olämpliga i att en gift kvinna eller moder skulle uteslutas. Men han tycks ha talat för döfva öron. I hela konsistoriet fanns ej mer än nämnda tre, som ville gifva kvinnorna rätt att täfla med männen på lika villkor.

Uppsala universitets yttranden äro så mycket mer nedslående, som det betecknar en fördomsfullt större än den, som visades då kvinnor först fingo rätt att aflägga examen. Då yttrade t. ex. fil. fak. i Uppsala:

»att rätt till afläggande af visst kunskapsprof endast så vida och med det villkor borde tillerkännas kvinna, som henne ock tillerkändes rätt till de förmåner, som med samma prof, aflagdt af manlig studerande, enligt gällande lagar och författningar följde, då enligt fakultetens i samma utlåtande yttrade mening i annat fall å ena sidan den lämnade rättigheten till examen vore ändamålslös och onödig den kostnad dess anställande kunde förorsaka det allmänna, å den andra medgifvandet af samma rätt skulle innebära eller få utseende innebära, det staten liksom lockade kvinna in i verksamhet, som icke kunde bereda henne verkligt gagn och för henne öppnade utsikt till en fortkomst, som hon icke kunde ernå.»

Är icke detta ändå ett mera sundt resonemang än när herr Reuterskiöld med sitt moderna »vetenskapliga» statsintresse säger, att ej heller någon vikt får tillmätas den synpunkt, att staten, när den ger kvinnor tillfälle att utbilda sig i rättsvetenskaper och att idka samma fria yrken som män, också borde öppna sina ämbeten för dem, så vidt de kunna därtill göra sig kompetente m. m. i samma stil.

Men skillnaden är väl den, att fruktan för konkurrensen nu kommit till på ett helt annat sätt än i den gamla goda tiden, då man trodde att det skulle bli så sällsynt, att en kvinna skulle duga ens till att ta examen. Nu tycks denna fruktan åter ingifva professorerna de besynnerligaste för att ej säga de barns-

ligaste föreställningar, såsom de återkommande uttrycken om de förmögna damerna visa. Herrar professorer måtte tro, antingen att i Sverige döttrar ärfva mer än söner, eller åtminstone sköta pengar så mycket bättre att det finns en stor uppsjö af förmögna kvinnor, eller också att förmögna kvinnor ha en alldeles afgjord böjelse för vetenskaplig forskning, så att det är en stor risk för dessa damers ohejdade konkurrens med de fattiga männen. Att förmöget folk ha mer möjlighet att ostörda få ägna sig åt vetenskaplig forskning än de mindre bemedlade, kan väl inte förnekas, men hvarför just kvinnorna skola utnyttja den fördelen mer än de rika männen är icke fullt klart, om de icke presumeras ha det större vetenskapliga intresset. Det är sannt att männen ha flera banor att välja på, som stå dem öppna än kvinnorna, men det förefaller egenomligt att professorerna emellanåt alldeles glömma bort, att det finns en lefnadsbana, som är rätt ofta förekommande bland kvinnor, nämligen att ägna sig åt hem och barn. Och de rika flickorna bruka till och med ha en alldeles särskild dragningskraft på männen i detta afseende, så att de bli ganska starkt utsatta för frestelsen att redan tidigt ge sig in på den lefnadsbanan. Men då är det väl ej troligt, att de skola slå sig på vetenskaplig forskning endast af brist på andra lefnadsbanor, om de ej ha så stark böjelse och så goda förutsättningar härför, att det kan vara en förlust för universitetet om de inte gjorde det.

Bedröfligast i dessa utlåtanden är emellertid den brist på respekt professorerna visa för statuternas fordran på vetenskaplig förtjänst såsom första befordringsgrund. De visa här otvetydigt en önskan att få till-

sätta kvinnor, endast när de själfva finna lämpligt, förmodligen då endast, när de ingen manlig god vän ha, som vill söka professuren.

Detta är emellertid så mycket mer anmärkningsvärdt som professorerna eljes gärna tala om sin stora vetenskaplighet, när någon utanför stående på ett eller annat sätt tros vilja kränka den. Det väckte ju på sin tid stor förbittring, när universitetets prokansler, ärkebiskopen uttalade sig mot den till en professorsstol vetenskapligt mest meriterade sökanden, emedan han inte ansåg honom »lämplig». Men hvarför skall det egentligen anses mer förkastligt, när ärkebiskopen inför lämplighetsprincipen ifråga om en person, hvars allmänna världsåskådning han inte kunde gilla och hvilken han därför icke ansåg kunna fostra studenterna på rätta sättet, än när professorerna göra det? Låt vara att det ena gången gällde en befordran, där statuterna redan äro fastställda och där ett afsteg således innebar en öfverträdelse af statuterna, och den andra endast ett yttrande om hvad man anser riktigast. Denna benägenhet att komma med »lämpligheten», så snart det är frågan om fördomar, som professorerna själfva ännu icke öfvervunnit, visar dock att de ej höjt sig till statuternas nivå, och den inger ovillkorligen den tanken, att vetenskapligheten nog inte alltid blir det bestämmande vid professorstillsättningar. Ty tillämpa dessa statuter fullt objektivt i hvarje fall, det kan nog endast den, som blifvit riktigt genomträngd af vetenskaplighetens betydelse som befodringsgrund, men Uppsala universitets yttranden i nu behandlade fråga visa med komprometterande tydlighet, att så icke är fallet med flertalet af dess professorer.

DOCENTEN ELSA ESCHELSSON.

När Uppsala universitets yttranden afgåfvos fanns vid detsamma två kvinnliga docenter, Elsa Eschelsson i civilrätt och Eva von Bahr i fysik. Elsa Eschelsson kallades af juridiska fakulteten redan år 1897, och hon har således verkat mer än ett decennium vid Universitetet. Hon har haft förordnande att upprätthålla föreläsningar och på senare tider haft sig anförtrord den propedeutiska undervisningen i civilrätt. Dessutom har hon utöfvat en rik vetenskaplig författareverksamhet. Det är betecknande, att juridiska fakulteten i sitt uttalande inte nämner ett enda ord om henne och den erfarenhet man haft af henne som universitetslärare och vetenskaplig författare. Skälet är påtagligt. Man kunde icke förneka hennes framstående egenskaper, och därför föredrog man att ej låtsa om henne, då ett ärligt erkännande ej passade med det resultat man ville komma till. När professor Reuterskiöld t. ex. talar om sin erfarenhet om kvinnliga juris studerande som varit öfver medelnivån, ehuru icke jämgoda med de bästa manliga, så gäller detta icke fröken Eschelsson, då hon redan var docent innan han och de andra nuvarande juris professorerna utom professor Davidson tillträdde sina ämbeten. Men när han säger, att »hittills intet förekommit, som ger mig anledning antaga, att

kvinnor skulle *i regel* vara lika kvalificerade som män för juridisk vetenskaplig forskning, då därom alls ingen erfarenhet kunnat vinnas», då må undras: innebär detta ett underkännande af docenten Eschelsson som vetenskaplig forskare, eller har herr Reuterskiöld med det kursiverade *i regel* afsedt att muta sitt samvete, som sade honom att det fanns en erfarenhet, som tydligt talade i motsatt riktning? Det har ju ännu inte förekommit mer än ett fall, då en kvinna disputerat i juridik, och det har slagit utomordentligt väl ut. Att herr Reuterskiöld däraf drar den slutsatsen att detta måste vara undantag, medan kvinnorna *i regel* äro olämpliga för juridiska studier i alla fall, kan inte precis förvåna, ty sådan brukar den manliga logiken vara, men att icke ärligt erkänna fallet, om han ansåg docenten Eschelsson såsom en vetenskaplig forskare af värde, det är oförlåtligt. Nu är det ju förstås möjligt att herr Reuterskiöld aldrig läst docenten Eschelssons arbeten. Mera förvånansvärdt är i alla händelser, att professor Davidson tiger och samtycker till dylika uttalanden. Professor Davidson var med vid Elsa Eschelssons disputation; han var med att i jur. fak. göra henne till docent; han har haft tillfälle att följa hennes vetenskapliga produktion, och han låter dessa unga jurister, dem han säkerligen icke jämfällde med henne i vetenskapligt afseende, komma med uttalanden, som hon måste uppfatta som en smädelse mot sin vetenskapliga förtjänst, utan att öppna sin mun till ett ärligt ord till hennes försvar. Ansåg professor Davidson att docenten Elsa Eschelsson borde bli professor, antingen genom kallelse eller ansökan, är hans förtigande häraf en gärning, tydligen afsedd att vilseleda regering

och riksdag, och det är dessutom en blodig förolämpning mot Elsa Eschelsson själf. Tyvärr hade docenten Eschelsson, när de bedröfliga underrättelserna om alla dessa uttalanden kommo henne till del, nyss genomgått en sjukdom, så att hennes krafter voro betydligt nedsatta. Själf rättfärdig och ärlig, hade hon naturligtvis trott, att grundlagsändringen var uppriktigt menad. Efter lång väntan på de där grunderna, som ändtligen skulle fastställas, kommer först kommitténs förslag. Som förut nämndt föreslog denna, att civilrätt borde höra till de professurer, som icke finge sökas af kvinnor. Som inga hållbara skäl härför kunde uppgifvas — doktor Ahlström påpekade detta redan i sitt yttrande och juridiska fakulteten var ju fullt enig härom — måste detta betraktas enbart som ett försök att från början utesluta det ämne, där det eljest kunde bli troligt att en kvinna skulle bli professor. Så kom yttrandena — fakulteternas och konsistoriets. Visserligen föreslogs häri, att ingen åtskillnad skulle göras på civilrätt och andra professurer, hvarigenom kommitténs lilla försök blef korregeradt, men i stället afstyrktes den fria ansökningsrätten helt och hållet. Och så kommo dessa upprepade förklaringar, att universitetet intet behof hade af kvinnor, häntydningen om de förmögna damerna, som kunde ta tid på sig att speciminera m. m., hvilket allt hon måste ha uppfattat som idel kränkningar mot henne. Hennes krafter brötos ned af denna alldeles oväntade orättvisa, och döden följde kort efter. Så slutade Sveriges första kvinnliga docent, bruten af orättvisa och otack från det universitet, åt hvilket hon offrat sina krafter. När man nu efteråt läser dessa yttranden och tänker på, att detta var det sista hon

fick af lifvet, blir det ett martyrium att läsa dem, ty man känner, hur orden ha måst stinga henne som sylv. »Universitetet har intet behof af några kvinnor», de orden susade kring hennes sista läger, det blef hennes vaggsång, som söfde henne in i den sista sömnen. Om riksdagens önskan blifvit snabbt och ärligt utförd, då borde allt nu ha varit färdigt, då borde vi vid denna tid ha kunnat få hälsa vår första kvinnliga professor. Det ha vi väntat på, det ha vi gladt oss åt, ty vi visste alla, att hon var värdig. Det var dåvarande professorn vid jur. fakulteten i Uppsala, Ernst Trygger, som först väckte förslag om en ändring af grundlagen, så att kvinna skulle kunna bli professor, och det var säkerligen hans stora aktning för docenten Eschelssons vetenskapliga förtjänster, som mest bidragit härtill.

Lärostolen i civilrätt är obesatt sedan flera år, därför att ingen kompetent sökande funnits, men det Reuterskiöldska statsintresset fordrar, att den allt fortfarande skall stå tom, hellre än att en kvinna skulle få lefva och söka den.

Till kistan sände jur. fak. en krans »Med tack för nitiskt och framgångsrikt arbete i rättsvetenskapens tjänst». Den döda, som man inte längre behöfde befara någon konkurrens ifrån, kunde man ju kosta på det erkännande, som man undanhållit den lefvande. Och professor Billing talade vid jordfästningen om att »nya himlar och en ny jord, där rättfärdigheten bor, vänta vi efter hans löfte». *Rättfärdighet*, hur kunde han uttala det ordet vid den grafven! *Rättfärdighet* i en annan värld, för att man skall få vara dess mer orättfärdig i denna! Hvarför sade han inte i stället: »Här stå vi inför ett offer. Vi gjorde henne icke rättvisa,

medan hon lefde, och nu kunna vi aldrig godtgöra, hvad vi brutit mot henne. Vi ville kanske inte så illa, bara skjuta sanningen en liten smula åt sidan för att tjäna våra syften, men ingen vet, hvart det leder när man gör ett afsteg från sanningens och rättvisans väg. Därför varen alltid rättfärdiga!»

Det berättas i de gamla legenderna, att underverk inträffade vid martyrernas graf. Kanske har äfven här underverk inträffat i ett eller annat hjärta. Uppsala universitet är kanske inte så stolt öfver sina yttranden längre. Det ser nästan ut som en och annan blifvit betänksam. Två kvinnor ha, i förhoppning om, att regering och riksdag skola bestämma de »grunder» efter hvilka kvinnor få tillsättas, sökt akademiska tjänster, nämligen doktor Anna Paues, som sökt professur i engelska och docent Eva von Bahr som sökt laborator-tjänsten i fysik. En del sakkunniga och professorer låtsade ej om de kvinnliga ansökningshandlingarna men andra togo åtminstone upp dem. Då i båda fallen en manlig sökande sattes i första rummet, var ju risken inte så stor, men ett principiellt framsteg blir det ändå, när själfva rektor magnificus, som började med att gå i par med professor Lundell, uppför en kvinna i andra rummet till en professur, och när professor Granqvist, som bestämdt uttalat sig mot att kvinna må få bli laborator, dock som sakkunnig sätter en kvinna i andra rummet till en sådan tjänst.

Har universitetet fått nog af offer?

4. KAROLINSKA INSTITUTET.

Efter de bedröfliga erfarenheterna från Uppsala blef *Karolinska institutets* yttrande ett gladt budskap. Ty med 13 röster mot 4 beslöt lärarkollegiet i anslutning till herr af Callerholms reservation uttala, att med afseende å rättighet att söka och erhålla professurer och laboratorsbefattningar med fast anställning vid Karolinska institutet kvinnor böra vara likställda med män. Därest kvinnlig innehafvare af någon af ifrågavarande befattningar ingår äktenskap, anser lärarkollegiet det böra, på hennes ansökning, i hvarje särskildt fall ankomma på konungens pröfning, huruvida hon må ändock bibehålla befattningen.

Låt vara att någon verklig lösning af frågan om den gifta kvinnan och kvinnan som moder icke härmed vinnes, så visar dock häfdandet i öfrigt af likställighetsprincipen med afseende på rätten att söka och erhålla professur, en diametralt motsatt ståndpunkt mot Uppsala universitets. Det tvistades för en tid sedan om fördelen af storstads- eller småstadsuniversitet, och tydligt är, att om också med all säkerhet den vetenskapliga forskningen kan trifvas å båda hållen, så regera fördomar och kråkvinkelsynpunkter på ett helt annat sätt bland småstadsprofeterna än bland dem, som röra sig i hufvudstaden.

5. LUNDS UNIVERSITET.

I jämförelse med Uppsala är Lunds universitet någorlunda hyggligt, fastän de olika meningarna göra ett något förvirradt intryck, och professorerna själfva icke tyckas riktigt kunna öfverens om hvad de ha beslutat. Naturligtvis möta vi dock äfven här de tvärsäkra uttalandena om kvinnans oförmåga på det vetenskapligt skapande området, såsom t. ex. när professor Brodén predikar: »Ty man kan väl ändå med skäl förmoda, att kvinnan såsom vetenskapsidkare alltid skall komma att utmärka sig mera genom flit, receptivitet och behändighet i sådant intellektuellt arbete, som är af mera mekanisk natur, än genom själfständighet, initiativkraft och genomträngande tankeskärpa m. m. sådant, som dock i första rummet är af betydelse inom de högre vetenskapliga regionerna. Denna af en mångtusenårig erfarenhet rörande kvinnans allmänna natur stödda förmodan innebär ingen 'fördom'. Fördomen ligger tvärtom på deras sida, som tvärsäkert förklara, att kvinnan inom vetenskapen är att likställa med mannen.» Huruvida professor Brodén hört någon »tvärsäkert förklara» detta, är mig obekant. Hvad kvinnorna begära är väl snarast att de skola få *under lika villkor med mannen* pröfva sin förmåga, hvilket herr Brodén emellertid vill neka dem. Den »mångtusenåriga erfarenheten» om kvinnans natur verkar alldeles inte öfvertygande på den, som följt en smula med det sista halfsektlets utveckling. Den har nämligen åberopats hvar gång det varit fråga om någon förbättring af kvinnans ställning.

Man har nu fått ändra ståndpunkt med afseende på den mångtusenåriga erfarenhetens rön på en mängd punkter, men ändå dras den med oförfäradt mod för hvar gång igen. Och om, när möjligheterna börja öppnas för kvinnorna, det visar sig, att det dock äfven bland dem finnas sådana, som nå tinnarna, såsom t. ex. fru Kowalevski, så förklarar herr Brodén käckt, att dylika enstaka fenomen bevisa mindre än intet. Det har tydligen aldrig fallit herr Brodén in, att verkligt framstående matematici äro »enstaka fenomen» äfven bland männen, och att man i betraktande af att det endast är ett fåtal kvinnor, som ännu varit i tillfälle att studera, knappast har rätt att bland dem vänta alltför många framstående matematici. Det är vackert så, att vi i Sverige fått göra bekanskap med en, låt vara att hon inte lyckats ta herr Brodén ur den föreställningen, att matematiken är »en i eminent mening maskulin vetenskap». I ännu högre grad gäller detta om fysik och kemi, som varit så godt som alldeles afstängda för kvinnorna intill de sista årtiondena — de ha ju knappast ens fått undervisning däri i skolorna —, och ändå ha vi här hunnit få en Nobelpristagarinna, Madame Curie, medan ännu ingen enda professor från vare sig Lund eller Uppsala — trots deras eminenta maskulina förmåga — nått därhän. När man ser, att professorerna Rydberg och Lovén instämma i herr Brodéns lofsång till den maskulina intelligensen, kan man undra, ifall ryktet om fru Curie inte ännu hunnit till professorerna i fysik och kemi vid Lunds universitet.

Emellertid äro inte pretentionerna på det egna godtyckets suveräna rätt fullt ut så stora i Lund som

i Uppsala. De som gå längst därutinnan och således inte vilja medgifva kvinnan lika rätt som mannen att söka några som helst professurer, vilja dock ej, som majoriteten i Uppsala konsistorium, inskränka möjligheten till kallelse eller personlig professur, utan förorda i stället, att det i hvarje särskildt fall skulle bero på Kungl. Maj:ts pröfning (med eller utan vederbörandes hörande), om kvinna finge söka professur. Emot uteslutningen af de teologiska professurerna och prästerliga tjänster i allmänhet uttalade sig professor Rydberg, som ansåg dessa tjänster särskildt lämpliga för kvinnor. Hans argumentation i det afseendet kan ju vara ganska riktig. Men det är inte stor förtjänst att vara frikostig på tjänster, som det icke är fråga om, eftersom de icke medtogos i grundlagsändringen, när man motsätter sig upplåtandet af de tjänster riksdagen velat medgifva kvinnorna att söka. Herr Rydbergs begrepp om experimentella undersökningar synes mig något underliga, eftersom han anser sig om kvinnan kunna fastslå »såsom allmänt känt och *pröfvadt*, (kurs. af mig) att hon i all verkligt aktiv, skapande verksamhet är mannen afgjort underlägsen såväl i andligt som kroppsligt afseende». Professor Charlier, som eljes så innerligt instämmer i omdömet om kvinnans underlägsenhet härutinnan, har åtminstone så mycket vetenskapligt förstånd och ärlighet, att han erkänner, att ett dylikt omdöme med nödvändighet är mer eller mindre subjektivt, »då man inom det psykiska området tills vidare saknar utvecklade metoder att kvantitativt uppskatta andliga egenskaper». Nästan skämtsamt verkar det, att professor Charlier efter mycket hög förebild har bekymmer för äktenskapsfrekvensen

och nativiteten, när kvinnan inträder på mannens område.

Äfven i Lund saknas icke talet om kvinnans mindre lämplighet som lärare för studenter. Med studenter menas alltid i detta sammanhang *manliga* studenter; att det också finns *kvinnliga* har man tydligen aldrig märkt hvarken i Uppsala eller Lund. Professor Wrangel säger till och med: »och man får icke blunda för att det vid ett sådant lärarskap kan uppstå olägenheter, ja faror både för individ och samhälle». Det låter ju hemskt, men som samhället står sig, fastän i många år männen varit lärare och kvinnor studenter, är det svårt att förstå, hvarför farorna skulle bli så svåra, när rollerna bli omkastade. Kommittén blir inte fullt så illa åtgången i Lund som i Uppsala. I Lunds konsistorium instämma till och med sex i kommitténs förslag oförändradt, i hvad det angår kvinnas rätt att söka professur. Karakteristiskt är att samtliga sex äro antingen medicinare (Forsman, Borelius, Fürst, Bendz) eller naturvetenskapsmän med institution (Jönsson, Charlier), det vill säga sådana, hvilkas ämnen enligt kommitténs förslag icke skulle kunna sökas af kvinnor. De ha tagit kommitténs förslag såsom det minsta man kunde komma undan med, såsom herr Charlier uppriktigt säger ifrån. Försvaret för kvinnornas rätt att bli i alla afseenden, både hvad ansökningsrätt, lön, civilstånd och pension beträffar, lika ställda med männen, sköttes i främsta rummet af professor Wicksell. Först ger han en utredning af de förhållanden inom industri- och befolkningsfrågan, som frigjort den kvinnliga arbetskraften och tvingat den in på nya områden, och ironiserar emot männens försök att under allehanda före-

vändningar utestänga henne från de bäst aflönade platserna, hvilket han jämför med »en del vilda folkslags plägsed att göra vissa, särskildt välsmakande födoämnen 'tabu' för kvinnokönet». Allvarligt betonar han vådan af äktenskapsförbudet, eller af förbud för kvinnlig professor att genom utomäktenskapliga förbindelser bli moder. Utom professor Wicksell, som sålunda fordrar full likställighet i alla afseenden, vilja ytterligare fem (Wallengren, Thunberg, Bang, Herner, Pfannenstill) tillstyrka, att kvinnor skola ha rätt att söka alla af grundlagsändringen berörda professurer. Professor Björling uttrycker sig litet sväfvande, men tycks vilja räkna sig själf till dem som gå längre än kommittén. Åtta professorer (Holmqvist, Axel Koch, Brodén, Liljeqvist, Wrangel, von Schwerin, Holmström, Flensburg) yrka, att kvinna endast med Kungl. Maj:ts medgifvande i hvarje fall skall få rätt att söka professur, men göra då ingen skillnad på olika professurer. Herrar Rydberg och Lovén aflägsnade sig före omröstningen. Med afseende på äktenskapsfrågan antogs ett uttalande i anslutning till medicinska fakulteten att, då kommitterades förslag endast träffade dem, som voro lagligen gifta, men icke dem, som utan ingående af lagligt äktenskap lefde under äktenskapliga förhållanden, förslaget måtte ändras med hänsyn därtill. Andra åsikter gjorde sig dock äfven gällande. Icke mindre än sex ansågo, att kvinna borde få söka och innehafva ordinarie lärarebefattning, oberoende af om hon vore gift eller ogift.

Hvad lönefrågan beträffar, så hade tydligen icke herrar matematiker i Lund underställt kommitténs förslag en lika ingående granskning som i Uppsala, ty häremot gjordes ej så många anmärkningar. Professor Charlier

påpekade att intet skäl föreburits för att kvinnan skulle pensioneras förr än mannen, och han ansåg att då hennes lifslängd är större än mannens intet skäl heller finnes härfor. Med upptagande af denna anmärkning i pensioneringsfrågan, som ansågs behöfva ny utredning, anslöt sig konsistoriets majoritet för öfrigt till kommitténs förslag. Några röstade dock för lika lön för kvinnor och män och ett par för herr Hernlunds reservation.

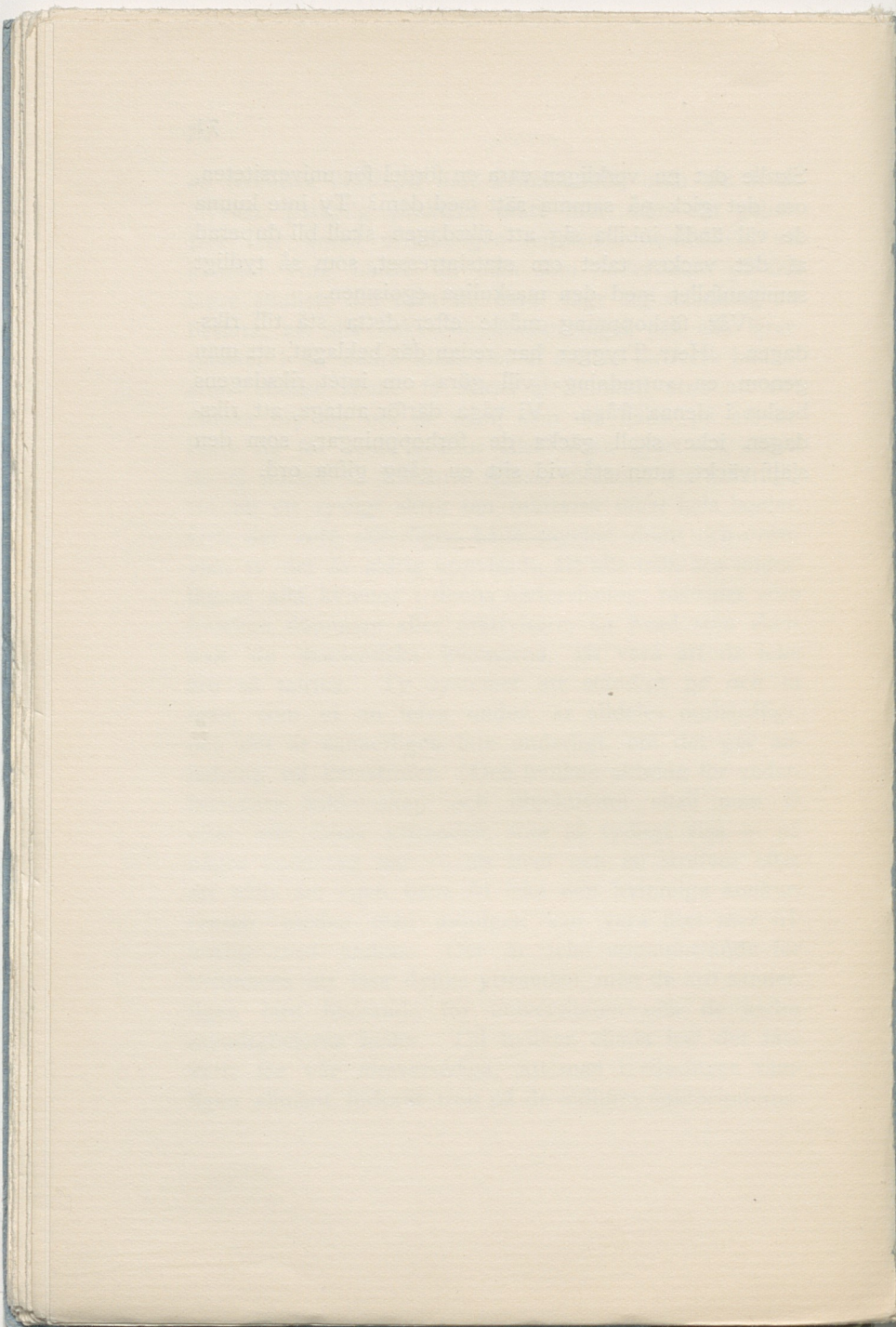
RESULTATET.

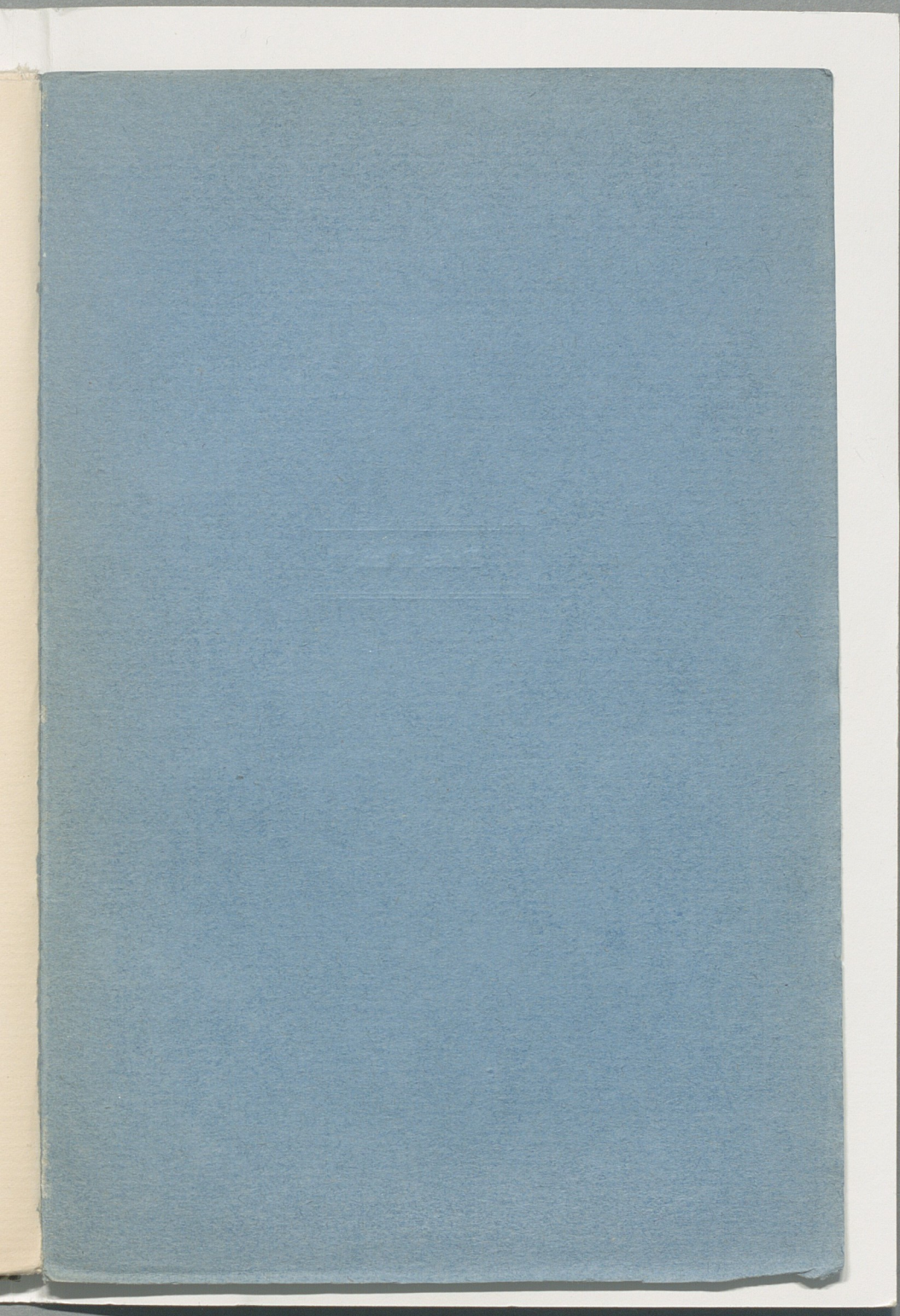
Att universitetskanslern efter detta inte tyckte, att frågan var riktigt tillfredsställande utredd, kan just ingen förtänka honom. Det hela är ju kaos. Kommitténs förslag är sönderkritiseradt bit för bit; dess inskränkningar gillar man inte, men när någon försöker sig på andra i stället, slår den ena ihjäl, hvad den andra föreslår. Inte ens i en fråga af så pass neutral natur som kvinnors pensionsålder kan man få den minsta reda. Kommittén föreslår 60 år, utan tillfyllestgörande motivering, men medan fysiologen professor Öhrwall i Uppsala och Lunds universitet inte anse några skäl förefinnas att sätta kvinnors pensionsålder ägre än männens och således vilja ha den till 65 år, vill majoriteten i Uppsala ha den till 55 år, bara därför att den en gång blifvit satt härtill för folkskollärarinnor. Det hela ger en ganska belysande inblick i en kunglig svensk utredning, som nästan skulle vara skämtsam, om det inte vore en fråga med så allvar samma konsekvenser det gällde. Ty när man som här skett låter kvinnor studera i tro att de ha rättighet att söka en hel mängd tjänster, och till och med i kungl. kungörelser uttryckligen anger att de ha det, och sedan beröfvar dem rättigheten genom att öfverflytta utnämningen till Kungl. Maj:t, så är det inte bara

en teoretisk orättvisa mot kvinnokönet, utan det är en mycket påtaglig praktisk orätt mot dem det gäller. Det har under utredningen flerstädes framhållits, att kvinnor vore bättre än män som undervisare på det lägre stadiet; om man nu häraf toge sig anledning att besluta, att alla folkskolläraryrkesbefattningar och alla lärartjänster i de nedre klasserna af statens läroverk hädanefter endast skulle få sökas af kvinnor, utan att det minsta bry sig om de män, som nu hålla på att utbildas sig för dessa sysslor eller redan gjort det, ehuru de ej hunnit få ordinarie tjänst, så skulle det naturligtvis bli ett rysligt skrik om orättvisa öfver hela landet. Och det vore säkerligen både mycket dumt och orättvist, ty det är aldrig uppvisadt, att alla män äro underlägsna alla kvinnor i denna undervisning; men det vore hvarken dummare eller orättvisare, än hvad som skett mot de akademiska kvinnorna, låt vara att de icke äro så talrika. Ty systemet att ständigt ge och ta igen, som vi nu lefva under, är alldeles outhärdligt, och det är sannerligen inte underligt, om det ger anledning till katastrofer. Och hvilken aktning för vederbörandes sakkunskap och objektivitet skall man få efter alla dessa yttranden, som så tydligt visa — på några undantag när — att hvar och en sträfvar efter att hålla sin egen bana fri från den kvinnliga konkurrensen, medan man möjligen kan vara litet mer frikostig med andras. Det är icke uppmuntrande för kvinnorna att läsa dylika yttranden, men de äro sannerligen inte hedrande för universiteten och de andra myndigheterna heller. Till hvilken skada har det inte varit för vår försvarsfråga, att man i riksdagen tämligen allmänt förlorat tron på de militära auktoriteterna.

Skulle det nu verkligen vara en fördel för universiteten, om det gick på samma sätt med dem? Ty inte kunna de väl ändå inbilla sig att riksdagen skall bli duperad af det vackra talet om statsintresset, som så tydligt sammanfaller med den maskulina egoismen.

Vår förhoppning måste efter detta stå till riksdagen. Herr Trygger har redan där beklagat, att man genom en »utredning» vill göra om intet riksdagens beslut i denna fråga. Vi våga därför antaga, att riksdagen icke skall gäcka de förhoppningar, som den själf väckt, utan stå vid sitt en gång gifna ord.

Pris: 1 kr.

